

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Riikka Laakso & Jere Pätäri

”ANTAA VANHEMMUUDEN PUHJETA KUKKAAN”–

LASTENSUOJELULAITOKSEN OHJAAJIEN AJATUKSIA JAETUSTA VAN-
HEMMUUDESTA

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalian koulutusohjelma

LAAKSO, RIIKKA

PÄTÄRI, JERE

”Antaa vanhemmuuden puhjeta kukkaan” – lastensuojelulaitoksen ohjaajien ajatuksia jaetusta vanhemmuudesta

Opinnäytetyö

56 + 4 liitesivua

Työn ohjaaja

lehtori Tuija Suikkanen-Malin

Toimeksiantaja

lehtori Tuija Suikkanen-Malin

Joulukuu 2013

Avainsanat

vanhemmuus, lastensuojelu, lastensuojelulaitokset, eläytymismenetelmä

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia lastensuojelulaitoksen ohjaajien ajatuksia jaetusta vanhemmuudesta. Lastensuojelulaitoksissa jaettu vanhemmuus ei ole itsestäänselvä käsite. Jaettu vanhemmuus kuuluu oleellisesti ohjaajan työnkuvaan, mutta siitä ei silti puhuta. Tutkimus on tehty Kouvolan perhetukikeskuksen ohjaajia haastatellen. Tutkimukseen osallistui 19 ohjaajaa.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, ja toimeksianto työhön tuli lehtori Tuija Suikkanen-Malinilta, joka tekee aiheesta lisensiaatintyötään. Menetelmänä työssä käytettiin eläytymismenetelmää, jossa ohjaajat kirjoittivat tarinan eläytyen heille annettuun kehyskertomukseen. Tuija Suikkanen-Malin on kirjoittanut kehyskertomukset, joita käytettiin aineiston keruuseen. Aineisto kerättiin kolmessa erillisessä haastattelussa syksyn 2013 aikana. Aineisto on analysoitu teemoittelu-menetelmällä ja sen avulla saatiin esiin asiakokonaisuuksia, joita ohjaajat liittivät jaettuun vanhemmuuteen.

Opinnäytetyön viitekehyksenä on jaetun vanhemmuuden käsite. Viitekehyksessä kuvataan vanhempana olemista ja vanhempana toimimista, hyvää vanhemmuutta, käytännöllistä kumppanuutta, vanhemmuuden kontrollointia, vanhemmuuteen houkutte-
lua, ammatillisuutta ja etiikkaa sekä jaettua vanhemmuutta.

Tarinoista nousi selvästi esiin, millaisena lastensuojelulaitoksen ohjaajat näkevät oman roolinsa vanhemmuuden tukemisessa ja kehittämisessä. Tarinoiden perusteella jaetun vanhemmuuden voidaan sanoa olevan välillistä vanhemmuutta. Tärkeimmiksi seikoiksi perheen auttamisessa ohjaajat kokivat perhekeskustelut, vanhemmuuden tukemisen ja yhteistyön muiden toimijoiden kanssa.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social care

LAAKSO, RIIKKA

PÄTÄRI, JERE

“Let the Parenthood Blossom”– Instructors’ Thoughts
about Shared Parenthood in Child Welfare Institutions

Bachelor’s Thesis

56 pages + 4 pages of appendices

Supervisor

Tuija Suikkanen-Malin, lecturer

Commissioned by

Tuija Suikkanen- Malin, Senior Lecturer

December 2013

Keywords

parenthood, child welfare, child welfare institutions,
method of empathy-based stories

The purpose of this study was to examine the instructors’ views of shared parenthood in child welfare institutions. Shared parenthood is not a self-evident term in child welfare institutions but it is a substantial part of instructor’s work there, and 19 instructors of the family support center in Kouvola participated in this research.

The study is a qualitative research and commission to this came from Tuija Suikkanen- Malin, whose licentiate work deals with shared parenthood. The method in this work is called method of empathy-based stories. Instructors wrote a story emphasizing on a frame story which was written by Tuija Suikkanen-Malin. The material was collected in three separate interviews in autumn 2013. The material analysis used was a thematising– method and that’s how the whole issue came out which instructors enclosed to shared parenting.

The frame of reference is the term of shared parenthood. In frame of reference shared parenthood is represented in parenthood and parenting, good parenthood, practical companionship, controlling of parenthood, alluring to parenthood and also professionalism and ethic as well as shared parenthood.

The stories clearly show how the instructors in child welfare institutions experience their own role in supporting parenthood and developing parenthood. Based on these stories we could say that the shared parenthood is indirect not direct parenthood. The instructors think that the main thing in their work is to discuss with the family, support parenthood and cooperate with other actors to improve the family’s situation.

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
1 JOHDANTO	6
2 TAUSTAN KUVAUS	7
2.1 Sijais- ja avohuolto	7
2.2 Perhetukikeskus toimintaympäristönä	9
3 KESKEISET KÄSITTEET	10
3.1 Vanhempana oleminen ja vanhempana toimiminen	10
3.2 Hyvä vanhemmuus	13
3.3 Käytännöllinen kumppanuus	15
3.4 Vanhemmuuden kontrollointi	16
3.5 Vanhemmuuteen houkuttelu	16
3.6 Ammatillisuus ja etiikka	17
3.7 Jaettu vanhemmuus	18
4 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	20
4.1 Tutkimuskysymys	22
4.2 Narratiivisuus	22
4.3 Eläytymismenetelmä	24
4.4 Tutkimuksen kehyskertomukset	27
4.5 Tutkimusjoukko	27
4.6 Vastausten kerääminen	28
4.7 Analyysimenetelmä	28
5 TUTKIMUSTULOKSET	31
5.1 Viranomaisyhteistyö	32
5.2 Vanhemmuus	35
5.3 Ohjaajan rooli	37
5.4 Lapsen kuuleminen	39
6 VARIOINTI	40
6.1 Viranomaisyhteistyö	40

6.2 Vanhemmuus	44
6.3 Ohjaajan rooli	46
6.4 Lapsen kuuleminen	48
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	50
8 OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI	53
LÄHTEET	54
LIITTEET	56
Liite 1. Kehyskertomus, erinomainen yhteistyö	56
Liite 2. Kehyskertomus, lapsen edun mukainen yhteistyö	57
Liite 3. Kehyskertomus, Lapsen etua vaarantava yhteistyö	58
Liite 4. Suostumus fokusryhmätyöskentelyyn	58

1 JOHDANTO

Tutkimme opinnäytetyössämme lastensuojelulaitoksen ohjaajien ajatuksia jaetusta vanhemmuudesta. Työssä kerättyä aineistoa hyödyntää myös lehtori Tuija Suikkanen-Malin lisensiaatintyössään, jota hän tekee Helsingin yliopistolle.

Olemme työskennelleet pitkään lastensuojelun alalla, mutta ajatus jaetusta vanhemmuudesta tuntuu yllättävän vieraalta. Tästä näkökulmasta on mielenkiintoista tutkia, millaisia ajatuksia ja mielikuvia lastensuojelulaitoksen ohjaajat liittävät jaettuun vanhemmuuteen ja jaettuun kasvatusvastuuseen.

Pohdimme aluksi, mitä jaettu vanhemmuus tarkoittaa ja miten se näyttäytyy työssämme ohjaajina. Jaettu vanhemmuus tuntuu ajatuksena sisäänrakennetulta osalta työtämme. Emme ole ajatelleet jaettua vanhemmuutta erillisenä osana työtä, vaan vanhemmuuden rooli on pakollinen osa työtä, minkä jälkeen voidaan keskittyä vanhemmuuden tukemiseen ja perheen ongelmien ratkaisemiseen. Vaikka vanhemmuuden osa-alueet ovat koko ajan läsnä jokapäiväisessä työssä, jaettu vanhemmuus on näkyvätön osa työtä.

Olemme käyttäneet teoriapohjana tutkimuksia lastenkodeista ja sijaisperheistä. Tutkimuksemme on tehty Perhetukikeskuksen ohjaajille. Perhetukikeskuksen toiminta eroaa lastenkotien toiminnasta, sillä sen toimintaa määrittää vahvasti lasten lyhytaikainen asuminen perhetukikeskuksella. Perhetukikeskuksia koskevaa tietoa ei ole saatavilla, joten käytämme lastenkotien ja sijaisperheiden parissa tehtyjä tutkimuksia ja vertailemme niitä perhetukikeskuksen toimintaan.

Riitta Laakson mukaan lastenkotityölle tunnusomaista on kokonaisvaltainen huolenpito lapsista, lapsista välittäminen sekä herkkyyttä ja joustavuutta edellyttävä toiminta. Keskeisenä tavoitteena Laakso toteaa olevan arjen turvaaminen ja normalistaminen. (Laakso 2009, 254.)

Laakso tuo esiin sen, että lastenkotityöhön kuuluu myös työ vanhempien kanssa. Lastenkotityön tavoitteet liittyvät vanhemmuuteen, eivät vanhemman kuntoutukseen. Tällaista työtä voi nimittää vanhemmuustyöksi. (Laakso 2009, 259.) Työn luonteen vuoksi vanhemmuustyö korostuu perhetukikeskuksen toiminnassa huomattavasti enemmän kuin arjen rutiinien muodostaminen takia.

Uusi lastensuojelulaki korostaa perheiden kanssa tehtävää työtä sekä lapsen ja hänen läheisheidensä tukemista sijoituksen aikana. Lastensuojelulain mukaan huostaanottoa koskevaan asiakassuunnitelmaan tulee kirjata, miten lapsen yhteydenpito ja yhteistointiminta läheisten kanssa toteutetaan ja miten otetaan huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Lastensuojelulaki toteaa myös, että sijaishuollossa lapselle tulee turvata hänen kehityksen kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata läheisiään vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla sijaishuolto- paikan ulkopuolella ja pitää heihin yhteyttä luottamuksellisesti muilla tavoin. Laki korostaa myös, että sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja sijaishuolto- paikan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpitoa eikä sijaishuolto- paikan etäisyys saa olla este yhteydenpidolle. (Lastensuojelulaki 2007 §30, §54.)

Käytämme tiedon hankintaan eläytymismenetelmää. Tämän menetelmän mukaan perhetukikeskuksen ohjaajat kirjoittavat oman kertomuksensa eläytyen heille annettuun kehyskertomukseen. Tarkoitus ei ole saada täsmällistä tietoa, vaan ajatuksia, näkökulmia ja kokemuksia jaetusta vanhemmuudesta.

2 TAUSTAN KUVAUS

2.1 Sijais- ja avohuolto

Lasten sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain § 83 mainitun väliaikaismääräyksen mukaan sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan järjestää perheessä, laitoksessa tai muulla lapsen tarpeiden mukaisella järjestelyllä. (Lastensuojelulaki 2007 § 49.) Sijaishuolto- paikan valinnassa tulee lastensuojelulain mukaan kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin, lapsen tarpeisiin, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Mahdollisuuksien mukaan tulee ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää perhehoidossa tai muualla. (Lastensuojelulaki 2007 § 50.)

Jos lapsi on lastensuojelulain § 40 mainitusta syystä välittömässä vaarassa, tai muuten kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa, hänet voidaan sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon. Tästä päättää viranhaltija, jonka päätöksen perusteella sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää. Jos 30 päivää ei ole riittävä aika huos-

taanoton tarpeen selvittämiseksi, viranhaltija voi tehdä päätöksen kiireellisen sijoituksen jatkamisesta enintään 30 päivällä. (Lastensuojelulaki 2007 § 38.)

Tämä laki määrittää perhetukikeskuksen toimintaa useassa tapauksessa. Lapset ovat monesti perhetukikeskuksella kiireellisen sijoituksen ajan, jolloin lapsen kotioloja arvioidaan, ja viranhaltija tekee päätöksen huostaanoton tarpeesta. Näin ollen lasten asuminen perhetukikeskuksella on lyhytaikaista, ja tämä on suuri ero lastenkotiin, ryhmäkotiin tai pitkäaikaiseen perhesijoitukseen verrattuna.

Lastensuojelulain § 34 sanotaan, että sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin viipymättä, jos lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä viipymättä myös, jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Näiden tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen kehitystä sekä huoltajien ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja mahdollisuuksia. Nämä tukitoimet pyritään toteuttamaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. Lapselle voidaan järjestää asiakassuunnitelman mukaan avohuollon tukitoimena tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa tai laitoshuoltoa. Lapsi voidaan sijoittaa yhdessä vanhemman kanssa tai yksin. Lapsen sijoittamiseen yksin vaaditaan huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Sijoitukseen päädytään lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, hänen kuntouttamisekseen tai hänen huolenpitonsa järjestämiseksi huoltajan tai kasvatuksesta vastaavan henkilön sairauden tai muun syyn vuoksi. (Lastensuojelulaki 2007 § 34, § 37.)

Perhetukikeskuksen toimintaa tarjotaan perheille avohuollon tukitoimena silloin, kun kotiin tarjottavat tukitoimet eivät riitä. Avohuollon tukitoimien pituus ei ole välttämättä selvillä sijoituksen alkaessa, ja vanhempi voi päättää lopettaa sijoituksen halutesaan. Kuitenkaan avohuollon tukitoimena tarjottava perhetukikeskusjakso ei kestä käytännössä puolta vuotta pidempään.

Lastensuojelualan työkokemuksemme on ollut suurelta osin lyhytaikaisesti laitokseen sijoitettujen lasten ja nuorten parissa. Jaetulle vanhemmuudelle lyhytaikainen sijoitus on haaste, koska lyhytaikaisessa sijoituksessa ohjaajien ja lasten tai nuorten välille ei välttämättä ehdi kasvaa luottamusta ja kiinteää suhdetta. Kuitenkin ohjaajat hoitavat vanhemmuuden perustehtäviä kuten asettavat rajoja, antavat turvaa, huolenpitoa, loh-

tua ja neuvontaa. On mielenkiintoista selvittää, millaisia ajatuksia ohjaajilla on jaetusta vanhemmuudesta ja millaisena he näkevät oman roolinsa lapsen tai nuoren elämässä.

2.2 Perhetukikeskus toimintaympäristönä

Kouvolan perhetukikeskus koostuu kahdesta yksiköstä. Toinen sijaitsee Kuusankoskella ja toinen Kouvolassa. Kuusankosken toimipisteessä sijaitsee lastensuojelun vastaanotto-osasto ja Kouvolan turvakoti. Kouvolassa on perhekuntoutusyksikkö ja perhearviointiosasto. (Kouvolan perhetukikeskus 2013.)

Molempien yksiköiden ohjaajilla on laaja tieto- ja kokemuspohja lastensuojelusta ja vanhemmuuden jakamisesta. Kouvolan turvakoti oli vastaanotto-osasto vielä vuoden 2013 alkuun asti, ja samaan ajankohtaan asti perhekuntoutusyksikkö oli arviointiyksikkö.

Vastaanotto-osaston arkeen kuuluu kiireellisesti sijoitettujen tai avohuollon sijoituksella osastolla asuvien lasten ja nuorten tilanteen rauhoittaminen, arviointi ja tukitoimien tarpeiden selvittäminen yhdessä vanhempien ja sosiaalitoimen kanssa. Vastaanotto-osaston työ on lasten ja nuorten ohjaamista sekä neuvontaa ja vanhempien kanssa keskustelua erilaisia työmenetelmiä käyttäen. Vastaanotto-osaston ensisijainen tehtävä on kartoittaa perheen tilanne.

Arviointiyksikön ero vastaanotto-osastoon on se, että perheen ongelmat eivät ole niin akuutteja, vaan ongelmat ovat kasaantuneet siihen pisteeseen, että perheen täytyy etsiä ratkaisuja ongelmiinsa arviointiyksikön kautta. Arviointiyksikössäänkin lapset voivat olla kiireellisesti sijoitettuna laitokseen, mutta pääasiassa toiminta on avohuollon sijoitukseen perustuvaa. Arviointiyksikössä keskitytään perheen ongelmien ratkaisemiseen ja sopivien tukitoimien löytämiseen.

Yhteistä molemmille yksiköille on se, että sijoitukset ovat lyhytaikaisia. Useimmat sijoitukset kestävät alle puoli vuotta. Yksiköitä ei ole tarkoitettu pitkäaikaisiin sijoituksiin.

Perhetukikeskuksen toimintaan kuuluu oleellisesti lasten arkipäiväisten toimintojen hoitaminen, lasten kasvattaminen, kodinhoidolliset tehtävät ja muut vanhemmuuden

perustehtävät. Kuitenkaan vanhemmuus ei näyttäyty kovin vahvasti ohjaajien puheissa, vaan ohjaajat tuntuvat kokevan arvioinnin ja perhetyön tärkeämmäksi osaksi työtään. Arkirutiinit näyttävät ohjaajien työssä lähinnä itsestäänselvyytenä eivät työn tärkeänä osana. Perhetukikeskuksen ohjaajan rooli tuntuu olevan enemmän lasten hoitajan kuin vanhemman rooli.

3 KESKEISET KÄSITTEET

3.1 Vanhempana oleminen ja vanhempana toimiminen

Schmitt ja Piha tuovat esiin Perheterapia-lehden artikkelissaan, että käytännön lastensuojelullisen työn kannalta on välttämätöntä ymmärtää vanhemmuus sekä vanhempana olemisena että vanhempana toimimisena. Vanhempana oleminen on vanhemmaksi tulemisen synnyttämä ja siitä kehittyvä psyykinen mielentila, kun taas vanhempana toimimisella tarkoitetaan vanhemman käyttäytymistapoja, joilla hän suhtautuu lapseensa tämän kasvun ja kehityksen aikana. Nämä kietoutuvat yhteen vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen myötä ja muodostavat perhe-elämänä näyttäytyvän ilmentymän. (Schmitt & Piha 2008, 6.)

Schmitt ja Piha tuovat esiin, että vanhemmat käyvät lävitse muutosprosessin ja sopeutumisen. Muutosprosessi kestää muutamasta kuukaudesta kahteen vuoteen (Schmitt & Piha 2008, 8; Stern 1995 Schmittin & Pihan 2008, 8 mukaan.) Schmitt ja Piha viittaavat Georgen ja Solomonin vuonna 1996 tekemään tutkimukseen. Siinä todetaan, että vanhempien kuvatessa vanhempana olemista uutena identiteettinä heidän käsityksensä itsestään vanhempina ja lapsen rooli heidän mielessään kertovat vanhempana olemisen prosessin toteutumisesta. (George & Solomon 1996 Schmittin & Pihan 2008, 8 mukaan.)

Schmitt ja Piha tuovat esiin Fonagyn ja Targetin näkemyksen, että vauvan minuus ja kyky omaksua käsityksiä muiden ihmisten mielentiloista kehittyvät kiintymyssuhteen suojassa. Tämä kyky on taas Pajulon mukaan pohjana sille, että vanhempi voi ymmärtää lapsensa tarpeita ja vasta niihin. (Fonagy ja Target 1997 Schmittin ja Pihan 2008, 8 mukaan; Pajulo 2006 Schmittin ja Pihan 2008, 8 mukaan.) Tämä kyky kehittyy lapsena ja vahvistuu lapsen nukke- ja roolileikeissä, ja näin muodostuu vanhemmuuden pohja. Vanhempana olemista voi kuvata kerroksellisena rakenteena, joka rakentuu elämän kuluessa. Ensin lapsi samaistuu vanhempiinsa ollessaan hoivan kohteena. Sen

jälkeen lapsi näkee sisarustensa hoivaamista ja jäljittelee tätä hoivaamalla nukkejaan. Vähitellen lapsi kehittyy hoivaamaan omaa lastaan. Tämä selittää Schmittin ja Pihan mukaan myös sen, miten vanhempana oleminen kehittyy myös niille, joilla ei ole omia lapsia, mutta joilla on kyky hoivata muiden lapsia. (Schmitt & Piha 2008, 8–9.)

Vanhempana toimimisen tutkimuksissa lähdetään oletuksesta, että vanhempien toiminta muokkaa lasten kehitystä ja käyttäytymistä sekä selittää kasvatuksen lopputulosta. Schmitt ja Piha viittavat Pattersonin malliin, joka on enintään käytössä erityisesti yhdysvaltaisissa tutkimuksissa. Pattersonin pakottamismallin mukaan vanhemmilla on käytäntöjä, joilla pyritään vaikuttamaan lasten käyttäytymiseen. Nämä käytännöt voidaan jakaa pakottaviin toimenpiteisiin ja johdatteleviin toimenpiteisiin. (Patterson 1986 Schmittin & Pihan 2008, 9 mukaan.)

Pakottavista toimenpiteistä puhutaan esimerkiksi, kun vanhempi vahvistaa negatiivisella tavalla lapsensa negatiivista, ei-toivottua käyttäytymistä, kun lapsen ja vanhemman välillä vallitsee negatiivinen vuorovaikutus tai kun vanhempi on kyvytön kurinpidossa. Johdattelevia toimenpiteitä ovat positiivisen osallistumisen säätely, ongelmaratkaisukykyyn edistäminen, kannustaminen ja vanhempien valvonta (Patterson 1986; Capaldi & Patterson 1991; Hetherington, Bridges & Isabella 1998; DeGarmo, Forgatch & Martinez 1999 Schmittin & Pihan 2008, 9 mukaan.)

Schmitt ja Piha tuovat esiin myös Baumrindin typologian, jonka mukaan kaikki vanhemmuuden tyylit ovat normaaleja vanhempana toimimisen variaatioita. Sillä tarkoitetaan sitä kontrollin säätelyä, jota vanhemmat käyttävät lapsiensa sosiaalistamisessa. Kyse on siitä, miten vanhemman lämpö ja herkkyys sekä vanhemman vaativuus ja kurinpito ovat keskenään tasapainossa. Baumrind nimeää neljä tapaa toimia: sallivat vanhemmat ovat enemmän herkkiä kuin vaativia, autoritaariset vanhemmat ovat puolestaan hyvin vaativia. Arvovaltaiset vanhemmat ovat sekä hyvin herkkiä että vaativia ja ”antaa olla”—vanhemmat ovat sekä vähän herkkiä ja vähän vaativia. (Baumrind 1971; Baumrind 1991 Schmittin & Pihan 2008, 9 mukaan.)

Schmittin ja Pihan mukaan heidän tutkimassa kirjallisuudessaan korostui, että ”vanhempana olemisen” ytimenä on aikuisen ihmisen mielen sisäinen prosessi, joka johtaa yksilön mielentilan laadulliseen muutokseen. Jos prosessi onnistuu, niin yksilö ei enää ole ennallaan vanhemmaksi tultuaan. Vanhempana toimiminen taas kuvattiin erilaisen käyttäytymisen muotojen kokoelmana. (Schmitt & Piha 2008,8.)

Vanhempien psykologisiin voimavaroihin kuuluvat persoonallisuus, mielenterveys, kokemukset omasta lapsuudesta sekä herkkyyks, jolla kykenee virittäytymään kasvavan lapsen emotionaalisiin tarpeisiin. Lapsen ominaisuuksiin kuuluvat lapsen temperamentti sekä vanhemman ja lapsen välisen yhteensopivuuden laatu. Parisuhde, sosiaalinen verkosto sekä vanhempien työ voivat olla tilanteesta riippuen sekä stressin että tuen lähteenä. (Belsky 1984 Schmittin & Piha 2008,10 mukaan.)

Schmitt ja Piha toteavat, että sekä vanhempana oleminen että vanhempana toimiminen voidaan myös jäsentää kolmena osatekijöiden tasona. Ensimmäinen taso koostuu jokaisen perheenjäsenen yksilöllisistä tekijöistä. Näitä ovat ikä, sukupuoli, biologinen ja geneettinen pääoma, fyysinen ja psyykkinen terveys. Tähän tasoon kuuluu myös persoonallisuus (temperamentti, kognitiot, emotiot, selviytymiskeinot), sosiaalinen pääoma kuten koulutus, oma perhetausta, aikaisemmat kokemukset lapsena olemisesta, kiintymyssuhteiden laatu ja niihin kuuluvat representaatiot itsestä, muista ja ihmisten välisistä suhteista. Toinen taso on systeeminen. Systeemitason tekijöillä tarkoitetaan paitsi perheensisäisiä osasysteemeitä, myös ydinperheen ulkopuolisia laajempia sukulaisverkostoja. Ydinperheen sisäisiin osasysteemeihin kuuluvat dyadit, joihin kuuluu puolisoitten parisuhde, vanhempien yhteistyösuhde vanhempien, vanhempi-lapsi-suhde sekä kahden sisarusten välinen suhde. Triadeihin kuuluvat vanhemman tai vanhempien ja lapsen tai lapsien välinen triadi sekä sisarusten väliset kolmiosuhteet. Systeemiseen näkemykseen kuuluu myös ydinperheen suhteiden tarkastelu suhteessa ulkopuolella oleviin systeemeihin kuten omiin sukuihin, naapureihin ja yhteiskunnan instituutioihin. Kolmas taso liittyy kommunikaation toimivuuteen parisuhteessa, vanhemman ja lapsen välillä, sisarusten välillä, ydinperheen sisällä, ydinperheen ja omien lapsuuden perheiden välillä sekä ydinperheen ja yhteiskunnan eri toimijoiden välillä. Vanhemmuuden osatekijät ovat läsnä samanaikaisesti sekä jokaisen yksilön mielen sisäisessä maailmassa, systeemien välisessä maailmassa että kommunikaation maailmassa. (Schmitt & Piha 2008,10.)

Schmitt ja Piha pohtivat, että herkkyyks ja vastaanottavaisuus tarkoittavat eri asioita suhteessa eri-ikäisiin lapsiin. Vanhemman kuuluu ennakoida vauvan nälkää ja säädellä vauvan olotiloja. Puolentoista vuoden ikäisen lapsen herkkyyks ja vastaanottavaisuus tarkoittavat, että lapsen toimintaa on valvottava sisällä ja ulkona. Kuuden vuoden ikäisen lapsen vanhemman tulee kyetä lohduttamaan lapsen mielipahan tunteita. Nuoruusikäisen herkkyyks ja vastaanottavaisuus voivat tarkoittaa muun muassa keskustelua ko-

tiintuloajoista. Kaikissa näissä tilanteissa on kyse samasta herkkyydestä ja vastaanottavaisuudesta, jotka kumpuavat vanhemman mielestä (vanhempana oleminen), mutta jotka lapsen iän mukaan ja tarpeenmukaisesti ilmenevät erilaisissa käyttäytymisen muodoissa (vanhempana toimiminen). (Schmitt & Piha 2008,11–12.)

Vanhempana oleminen ja vanhempana toimiminen yhdistyvät prosessissa, jossa sekä vanhemmat että lapset ovat osatekijöinä. Vanhempana oleminen on kehittyvän aikuisen uusi mielentila. Vanhempana toimiminen voidaan nähdä malleina, jotka syntyvät vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksessa perheen sisällä. Täytyy ottaa huomioon myös se, että perhe itse kuuluu tiettyyn yhteiskuntaan tiettyinä historiallisena ajanjaksona. Vanhempana oleminen ja vanhempana toimiminen voidaan myös nähdä perheelämän ilmentymänä, kun lapset ja vanhemmat vaikuttavat toisiinsa ja kasvavat ihmisinä. Kyse on perheenjäsenten yhteisestä luomuksesta vaikkakin vanhemmat räätälöivät käyttäytymistään yksilöllisesti suhteessa jokaiseen lapseen hänen kasvunsa edistämiseksi. Käytännön kannalta on hyödyllistä ja välttämätöntä ymmärtää vanhemmuus sekä vanhempana olemisena että vanhempana toimimisena ja olla perillä siitä, kumpaa vanhemmuuden ulottuvuutta kulloinkin tarkoitetaan. (Schmitt & Piha 2008,12.)

Käytännön lastenpsykiatrisen ja lastensuojelullisen kokemuksen perusteella, Schmittin ja Pihan mukaan, näyttäisi olevan kolmentyyppisiä tilanteita. Vanhempana toimiminen sujuu, mutta vanhempana olemisessä on ongelmaa. Näissä tapauksissa lapsista pidetään ulkonaisesti huolta, mutta vanhemman ja lapsen välinen suhde on lapsen kehityksellisten tarpeiden näkökulmasta epätydyttävä. Toisaalta vanhempana oleminen voi olla kunnossa, mutta vanhempana toimiminen ei suju. Lasta kyllä rakastetaan mutta lapselle tarpeelliset arkielämän struktuuri ja ennustettavuus puuttuvat. Kolmannessa ongelmatyypissä epätydyttävyyttä on vanhemmuuden molemmissa ulottuvuuksissa, sekä vanhempana olemisessä että vanhempana toimimisessa. (Schmitt & Piha 2008,12.)

3.2 Hyvä vanhemmuus

Nykyään vanhemmuuteen kuuluu jatkuva itsereflektointi suhteessa perinteisiin vanhemmuuden uskomuksiin, asiantuntijatietoon ja median välittämiin malleihin. Vanhemmat neuvottelevat keskenään ja lastensa kanssa vanhemmuuden tehtävistä ja ajankäytöstä. Hyvä vanhemmuus ja sen tuloksena syntyvä lapsuus ovat kulttuurisia kon-

struktioita, joiden sisältö vaihtelee historiallisesti. Myös lapsen tarpeisiin vastaaminen voi olla sukupuoli-, luokka- ja kulttuurisidonnaista. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 40.)

Vanhempien kynnys avun ja tuen hakemiseen saattaa olla korkea. Oikean palvelun löytäminen voi olla vaikeaa, ja jos perhe saa tukea usealta ammattilaiselta, vanhempien voi olla vaikea hahmottaa, kuka tekee mitään. Vanhemmat eivät välttämättä tiedä, mitä heiltä odotetaan tai mitä heissä arvioidaan. Aikaisemmat kokemukset asiakkuudesta eivät välttämättä auta, koska palvelut ja menetelmät vaihtelevat kunnittain. (Järvinen ym. 2012, 40–41.)

Perhetyössä arvioidaan usein sitä, mikä on riittävän hyvää vanhemmuutta tietylle lapselle, tietyssä tilanteessa. Arvioinnin pohjana on käsitys lapsen tarpeista ja hänen eduistaan. Usein nousee esiin kysymys, onko asiakkuus vapaaehtoista ja toivottua vai piileekö taustalla uhka lapsen huostaanotosta. Ovatko vanhemmat avoimia yhteistyökumppaneita vai yhteistyössä pakon edessä? Kun vanhempiin suhtaudutaan niin, että he ovat mukana lapsensa hoidossa, he voivat kokea saavansa tukea. (Järvinen ym. 2012, 41.)

Äiti määrittyy yleensä perhetyössä autettavaksi tai yhteistyökumppaniksi ja isä edustaa monesti uhkaa äidille tai lapsille. Naisten vastuu perheestä on sosiaalityölle tyyppilinen tapa määrittää naisen asiakkuutta, ja siksi ongelmat perheessä tulkitaan helposti naisen epäonnistumiseksi. Nykyaika on tulvillaan ajoittain keskenään ristiriitaista asiantuntijatietoa siitä, millaista on hyvä äitiys. Kasvatus-, hoito- ja sosiaalialan ammattilaisilla on vastuu määrittää riittävä äitiys tai pohtia äitiyden kysymyksiä. Perhetyössä tulisi välttää leimaamista ja stereotyyppisiä tulkintoja. Syyt äitiyden ongelmiin ovat monesti monimutkaisia ja moninaisia. Vaikka mikään yksittäinen ongelma ei tee äidistä välttämättä riittämätöntä äitiä, leimaantumisen tuottama häpeä ja syyllisyys kuluttavat voimavaroja. Ammattilaisten keskustelu riittävästä tai riittämättömästä äitiydestä tuottaa normaaliuden määrittelyä, siirtyy äitiyden arviointiin ja samalla vahvistaa kulttuurillista äitiyden kuvaa. (Järvinen ym. 2012, 42–43.)

Isän tehtävät ja rooli ovat kokeneet muutoksia viime vuosikymmenten aikana, mikä voi aiheuttaa miehissä hämmennystä ja neuvottomuutta. Äitiyttä ja isyyttä koskevien länsimaisten ajattelutapojen eroja voi luonnehtia niin, että äidillä on kokonaisvastuu ja isyys on äitiyttä avustavaa, osittaista vanhemmuutta. Isyyttä luonnehditaan hankittujen

tietojen ja taitojen kokonaisuutena, kun äitiys on vaistonvaraista. Isyys ja lapsen merkitys miehille on monipuolistunut. Äitien vastuu isyyden tukemisessa on lisääntynyt. Isyystutkimuksessa on Järvisen ym. mukaan painottunut isien oma kokemusmaailma, ei niinkään lasten kokemus isästä. Isän ja lapsen välisen yhdessäolon edellytyksenä on isän emotionaalinen sitoutuminen ja kiintyminen lapseen. Isien voimavaroja kuormittavat epävarmuus vanhempana, stressi, vanhemmuuden roolin sovittaminen arkielämään, parisuhdeongelmat ja tunteiden hallinta ristiriitatilanteissa. Järvinen ym. toteavat, että isistä joka neljäs kokee omat vanhemmuuden taitonsa puutteellisiksi. (Järvinen ym. 2012, 43.)

Varhainen puuttuminen isän ja lapsen suhteeseen on tärkeää. Isät tarvitsevat tukea ja vahvistusta tunnistaakseen ja tulkitakseen lapsen tunteita. Alkoholinkäyttö, stressi vanhemmuudesta ja parisuhdeongelmat vähentävät isän ja lapsen yhdessäoloa. Perinteisesti erotilanteessa isyyteen liittyy riski isän etäännyttämisestä ja isyyden ohenemisesta eron jälkeen. Joskus perinteinen työhön suuntautunut isä muuttuu eron yhteydessä osallistuvaksi isäksi. (Järvinen ym. 2012, 43–44.)

Perhetyöntekijöistä suurin osa on naisia, ja heille keskustelu lapsesta ja perheen tilanteesta äidin kanssa on luontevampaa ja tutumpaa. Siksi on tärkeää kehittää molempia vanhempia huomioivia työkäytäntöjä. Vaikka isä ei ole paikalla, on tärkeää pohtia, millaista kuvaa isyydestä rakennetaan äidin ja lasten ollessa paikalla. Moni isä saattaa antaa perhetyön äidille ja on valmis olemaan taustalla. Järvinen ym. mukaan isien oma halu kertoa ja tarve tulla kuulluksi tulevat esille eri tutkimuksissa. Pelkän keskustelun sijaan isät voivat kaivata toimintaa, jonka avulla tärkeitä asioita voi olla helpompi käsitellä. (Järvinen ym. 2012, 44.)

3.3 Käytännöllinen kumppanuus

Laakso tuo esiin, että vanhemmat kokevat lastenkodin tukevan heidän vanhemmuuttaan. Näissä tapauksissa työntekijät ja vanhemmat ovat ”samalla aaltopituudella” ja työntekijät hoitavat vanhempien kanssa yhteistä asiaa. (Laakso 2012, 31.) Edellä mainittujen seikkojen tulisi korostua ohjaajan työssä, koska pääasiallinen tehtävä ohjaajana on tarjota tukea ja apua vanhemmille elämän haasteissa. Silloin luottamus ja ”yhteinen sävel” ovat tärkeitä asioita. Jos vanhempi suhtautuu yhteiskunnan tukeen liiallisena kontrollina ja mielivaltaana, yhteistyö on heikolla pohjalla. Kokemustemme mu-

kaan vanhemmat kaipaavat usein tukea ja käytännön neuvoja haastavissa tilanteissa, rajojen asettamisessa lapselle.

Laakso sanoo, että yhteistyön pohja on hyvä myös silloin, kun ohjaajilla ja vanhemmilla on yhteneväinen käsitys tuen tarpeesta. Silloin vanhemmat kokevat, että heitä ymmärretään ja he saavat apua ongelmiinsa. Työntekijät kokevat luottamuksen tärkeimmäksi asiaksi yhteistyössä. Kun vanhemmat uskaltavat kertoa avoimesti vaikeuksistaan esimerkiksi kotilomilla, se mahdollistaa avun tarjoamisen näihin tilanteisiin. (Laakso 2012, 32–33.)

3.4 Vanhemmuuden kontrollointi

Vanhemmuuden kontrollointi näkyy tarkastuskäytäntöinä kotilomien aikana, tapaamisten säätelynä ja erilaisina näkemyksinä siitä, mikä on lapselle hyväksi. Vanhempien päihdeongelmat aiheuttavat työntekijöille eettisiä ongelmia. Vaikka lapsella on oikeus tavata vanhempiaan ja vanhempien lapsiaan, työntekijän täytyy olla vakuuttunut vanhempien kyvystä huolehtia lapsesta ja tämän hyvinvoinnista. (Laakso 2012, 34, 36–37.)

Toisaalta vanhemmat voivat tehdä päätöksiä, jotka ohjaajan mielestä eivät ole lapselle hyväksi. Joskus näissä tapauksissa ei ole selvästi oikeaa tai väärää vaihtoehtoa. Silloin työntekijän täytyy normittaa sekä vanhemmuutta että lapsen hyvinvointia. Kyse on myös vallankäytöstä. Vanhempi voi haluta päättää omaan lapseen liittyvissä asioissa, vaikka laillisesti päätös olisikin viranomaisten tehtävä. Silloin viranomaisen tehtävä on päättää, mikä on lapsen edun mukaista. (Laakso 2012, 37–38.)

Aina ei ole kuitenkaan selvästi eroteltavissa, mikä on lapsen etu. Käsitukset lapsen edusta voivat vaihdella eri tahojen välillä, tai vaikka tiedettäisiin, mikä on lapsen etu, sitä ei ole mahdollista saavuttaa toivotulla tavalla. (Pösö 2012, 77.)

3.5 Vanhemmuuteen houkuttelu

Joskus vanhemmat ovat kadonneet lastensa elämästä. Näitä vanhempia yritetään saada takaisin lastensa elämään. Lasten kannalta on hyvä, että he voivat muodostaa mielikuvan omista vanhemmistaan ja omista juuristaan. Toisistaan vieraantuneiden vanhempien ja lasten tavatessa ohjaajien tehtävänä on rakentaa siltaa vanhempien ja lasten vä-

lillä auttaen heidän kanssakäymisessään. Tässä tärkeäksi nousee työntekijän hyväksyvä suhtautuminen vanhempaa kohtaan. Vanhempien aitoa kuulemista ja heidän mielipiteidensä arvostamista korostetaan ja tuodaan esiin se, että heidän mielipiteensä ovat ensiarvoisen tärkeitä. (Laakso 2012, 38–40.)

Perhetukikeskuksen ohjaajat tekevät perhetyötä lasten vanhempien kanssa ja pyrkivät vahvistamaan vanhemmuutta. Tämän lisäksi ohjaajat pyrkivät vahvistamaan lapsen ja vanhempien suhdetta sekä tuomaan lapsen verkostoa yhteen. Joskus lapsen etävanhempaa yritetään saada mukaan lapsen elämään ja hänen suhdettaan lapsen kanssa vahvistetaan. Toisinaan lapsen välit vanhempien kanssa voivat olla niin tulehtuneet, että perhetukikeskuksen ohjaajien rooli on aluksi antaa aikaa rauhoittua. Tämän jälkeen lapsen ja vanhempien vuorovaikutusongelmia voidaan pyrkiä korjaamaan ja heidän välejään voidaan saada läheisemmiksi. Jos vanhemman välit lapsen kanssa ovat liian ”kaverilliset” vanhempaa houkuttellaan takaisin vanhemman ja auktoriteetin rooliin. Tähän käytetään muun muassa vanhemmuuden roolikartta—menetelmää, jossa käydään läpi vanhemman rooleja ja vastualueita.

3.6 Ammatillisuus ja etiikka

Laakson mukaan jaetun vanhemmuuden moraaliset ja eettiset kysymykset näkyvät työntekijöiden ja vanhempien välisissä kohtaamisissa. Rationaaliseen harkintaan sekoittuu tunteita, eläytymistä sekä suhteen luonteen ja työntekijän kokemuksen mukaan tuomaan rohkeutta tai varovaisuutta. (Laakso 2012, 40–41.)

Lastensuojelun asiakkaina olevilla vanhemmilla on usein elämäntilanteensa takia vain vähän valtaa. Työntekijällä on ammattinsa vuoksi vallankäyttöasema vanhempaa kohtaan. Vallan läsnäolon ja vallan epätasapainon tunnistaminen ovat tärkeitä asioita lastensuojelun ammatillisuuden kannalta. (Laakso 2012, 41.) Pösö taas ehdottaa, että lasten edulle, oikeuksille ja näkökulmille tulisi etsiä teoreettista näkemystä. Hänen mukaansa lastensuojelun teoreettinen jäsenys ja lastensuojelun tutkimus on hyvin pirstaleista ja se suorastaan pakottaa perustamaan ratkaisut muuhun kuin teoreettiseen tietoon. Pösön mukaan moraalin rinnalle pitäisi saada enemmän järkeilyä. (Pösö 2012, 92.)

Vaikka näkemys lähisuhteiden ja vanhemmuuden tukemisesta on yleisesti hyväksytty, ei aina ole selvää, mitä lähisuhteita tulisi tukea. Biologisen vanhemmuuden tukeminen

korostuu arjen tasolla. Lastenkodissa vanhempien kanssa työskennellessä inhimillinen haavoittuvuus, keskinäinen riippuvuus ja eettiset kysymykset kietoutuvat toisiinsa. (Laakso 2012, 41–42.)

Perhetukikeskuksen ohjaajilla vallankäyttö keskittyy yllämainittuihin seikkoihin. Lapsen ollessa sijoitettuna kiireellisesti ohjaajilla on valta tehdä lasta koskevia päätöksiä, mutta jos kyseessä on avohuollon sijoitus, päätösoikeus on vanhemmilla. Kuitenkin moraalisesti ja yhteistyön kannalta on tärkeää, että päätökset tehdään aina yhdessä vanhempien kanssa. Jos vanhempien ja ohjaajien näkemykset lapsen edusta ovat ristiriidassa, kiireellisesti sijoitetun lapsen ohjaajan tulee käyttää omaa ammatillista näkemystään. Avohuollon sijoituksessa ohjaaja voi vain koettaa saada vanhemman tai vanhemmat ymmärtämään, mikä on lapsen edun mukaista.

3.7 Jaettu vanhemmuus

Riitta Laakson mukaan institutionaalisen velvoitteen myötä lastenkodin ohjaajien tulee vanhempien rinnalla tai heidän sijastaan huolehtia lasten päivittäisestä hyvinvoinnista ja määritellä hyvä lapsuus. Lastenkodin arjessa työntekijöiden tehtävä on määritellä lapsen hyvinvoinnin sekä vanhemmuuden rajoja. (Laakso 2012, 25–26.)

Lastensuojelulaki korostaa lapsen lähisuhteiden jatkumisen huostaanotosta huolimatta. Se velvoittaa henkilökunnan yhteistyöhön lasten vanhempien kanssa. Joskus kuitenkin vanhempien suhde lapseen voidaan nähdä lapsen hyvinvointia vaarantavana tekijänä. Silloin työntekijän tulee pohtia eettisiä kysymyksiä, jotka näyttäytyvät usein lastenkodin arjessa. (Laakso 2012, 26.)

Haastattelemamme ohjaajat eivät työskentele lastenkodissa, mutta samat asiat värittävät niin vastaanotto-osaston, perhekuntoutusosaston, arviointiyksikön kuin turvakodinkin arkea. Biologisten vanhempien oikeus ja velvollisuus hoitaa omia lapsiaan on usein ristiriidassa lasten hyvinvoinnin kanssa. Kuitenkin tilapäisesti jaettu kasvatusvastuu on tärkeää lyhytaikaisesti sijoitetuille lapsille. Vaikka lasten sijoitus voi kestää viikoista puoleen vuoteen, kasvatuksellisen yhteistyön rakentaminen on tärkeää.

Laakson mukaan osa vanhemmista käy hyvin pikaisesti tapaamassa lastaan lastenkodissa. He saattavat tuoda lapsen kaipaaman tavarankäytön, viedä harrastuksiin tai hakea viikonloppulomalle. Kun vanhemmat viipyvät pitempään lastenkodilla, vanhempi, lapsi

ja ohjaaja saattavat jakaa hetkiä yhdessä esimerkiksi pelaamalla pihapelejä. Näihin kohtaamisiin liittyy Laakson mukaan yhdessäolon rinnalla vanhemmuuden arvottamista ja vanhemmuuden määrittelyä. Monesti henkilökunta kommunikoi vanhempien kanssa enimmäkseen puhelimitse. Vanhemmat ovat monella tavalla moraalisen arvioinnin, määrittämisen ja arvioinnin kohteena esimerkiksi työntekijöiden keskusteluissa. (Laakso 2012, 29.)

Vanhemmilla ja työntekijöillä on usein pitkä yhteinen historia ja vanhat kohtaamiset määrittävät kaikkia kohtaamisia. Työntekijöillä on huoli lasten hyvinvoinnista vanhempien elämäntilanteiden muuttuessa. (Laakso 2012, 29.)

Lapsen ja vanhemman välisen suhteen tukeminen ei Laakson mukaan ole käytännössä lainkaan ristiriidatonta. Vanhemmuussuhteet eivät ole selviä. Lisäksi vanhemmuus- ja huoltosuhteet ovat moninaisia. Pohdintaa aiheuttaa, ketä neuvotteluihin kutsutaan, kenen käyntejä rohkaistaan ja mitä seurauksia tehdyt ratkaisut saavat aikaan. (Laakso 2012, 29.)

Laakso toteaa, että lastenkodin arjessa on tilanteita, joissa vanhemman ja lapsen tukemisen jännitteet tulevat ilmi lasten hyvinvoinnista. Lasten hyvinvoinnin käsitykset saattavat poiketa henkilökunnan ja vanhempien välillä. Institutionaalinen valta, perhesuhteet sekä vanhemmuuden tukemisen ja kontrolloinnin ristiriidat näkyvät arjessa. Laakso jakaa vanhempien kanssa tehtävän työn käytännölliseen kasvatuskumppanuuteen, vanhemmuuden kontrollointiin ja vanhemmuuteen houkutteluun. (Laakso 2012, 29.)

Laakson mukaan lastenkodissa vanhempien kanssa tehtävää työtä voi nimittää vanhemmuustyöksi. Työ vanhempien kanssa painottui vanhemmuuden arviointiin ja vanhemmuuden kontrollointiin, vaikka joidenkin vanhempien vanhemmuustyö näyttäytyi vanhemmalle selkeänä tukitoimena. Työssä korostui erityisesti biologisten vanhempien ja lasten suhteiden säilyttäminen. (Laakso 2012, 259.)

Jaettuun vanhemmuuteen liittyy käytännöllinen kumppanuus, vanhemmuuteen houkuttelu ja vanhemmuuden kontrollointi. Myös kysymys ammatillisuudesta ja etiikasta sisältyy luonnostaan sosiaalialan työhön, mutta varsinkin jaettuun vanhemmuuteen. Vanhempana oleminen ja vanhempana toimiminen ovat asiat, jotka liittyvät jaettuun vanhemmuuteen. Saattaa olla, että huolimatta hyvästä vanhempana olemisesta sijais-

perheen tulee hoitaa vanhemman toimijuus, koska syntymävanhemmat eivät siihen syystä tai toisesta sillä hetkellä kykene.

4 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Alusta asti on ollut selvää, että opinnäytetyömme perustuu eläytymismenetelmällä tuotettuihin tarinoihin, koska keräämäämme aineistoa käytetään toiseenkin tutkimukseen. Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus. On tärkeää erottaa määrällisen ja laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet, ja siksi olemme perehtyneet menetelmien eroihin.

Juha T. Hakala toteaa, että tutkimusta ei voi tehdä ilman aineistoa, eikä näin ollen hyvää tutkimusta ilman hyvää aineistoa. Hyvästäkin aineistosta ei kuitenkaan ole hyötyä, ellei aineistoa kyetä analysoimaan riittävän hyvin. (Hakala 2001, 10.) Tämän takia harkitsimme ennen tutkimuksen toteuttamista tutkimuksen mahdollisia haasteita ja pohdimme, miten analysoimme keräämämme tarinat saadaksemme mielekkään tutkimusmateriaalin.

Mietittäessä mahdollisia tutkimusmenetelmiä on hyvä pohtia, onko tutkimus osa suurempaa tutkimusta vai onko se myöhemmin seuraavan tutkimuksen pohjatyötä. Usein juuri laadullinen tutkimus toimii jonkin muun tutkimushankkeen esitutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen avulla voidaan tuoda esiin esiolettamuksia, ja se voi auttaa suuremman tutkimuksen hahmottamisessa. Laadullisen tutkimuksen ensisijainen tavoite on usein tutkimuksen kohteena olevien toimijoiden tulkintojen esiintuominen. Se voi antaa myös äänen sellaiselle ryhmälle, jolla sitä ei yleensä ole. (Hakala 2001, 17.)

Oma tutkimuksemme on laadullinen tutkimus, koska haemme yleisluontoisia kuvauksia ohjaajien ajatuksista. Tämä tutkimus voi toimia pohjana tarkemmalle tutkimukselle. Tarkoituksenamme on luoda näkemyksiä ja ajatuksia aiheesta, jota ei ole juurikaan tutkittu tässä kohderyhmässä.

Tilastollisessa tutkimuksessa tutkimusongelmat ja tutkimusmenetelmät päätetään melko tarkasti jo ennen varsinaista tutkimusta. Laadullisessa tutkimuksessa toimitaan Hakalan mukaan tyystin toisin. Laadullisessa tutkimuksessa saattaa olla jopa haitaksi, että tutkimus saa tiukan muodon liian varhain. Kun tutkimustehtävä ei muotoudu vielä alkuvaiheessa, tutkijalle jää hyvää aikaa tutkia, syventyä, tehdä muistiinpanoja ja sel-

keyttää ajatuksia tutkimusaiheesta. Tilastollinen tutkimus näkee maailman seisahtuneena ja staattisena, kun taas laadullinen tutkimus näkee elämän kaikkine elintoimintoineen valtavana, prosessinomaisena vuolaana virtana. (Hakala 2001, 17–18.)

Tärkein kysymys on, mihin tutkimuksella pyritään. Tilastollisen tutkimuksen tuloksia on totuttu pitämään pätevinä ja luotettavina. Numeerinen ja prosentuaalinen informaatio kykenee usein vakuuttamaan muun muassa päättäjiä. Laadullinen metodi edustaa tietyllä lailla epämääräisyyttä, sattumanvaraisuutta ja kaunokirjallista otetta. Hakala kuitenkin toteaa, että tutkimuksen syvällisyys ei perimmältään saisi koskaan olla yhteydessä menetelmävalintoihin. Pikemminkin kuin epämääräisenä, laadullista tutkimusta voidaan pitää runsaana, mikä mahdollistaa tarkan kuvan saamisen ilmiöstä tai ilmiöjoukosta. (Hakala 2001, 19–20.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruu ja käsittely kietoutuvat yhteen. Monet opinnäytetyön tekijät pitävät tätä mutkikkaana. Laadullinen tutkimus tuntuu muuttavan alituisesti muotoaan. Tutkija kohtaa väistämättä jo tiedonkeruuvaiheessa tulkinnan ongelmat. Hakala toteaa, että mitä voimakkaammin tulkinta on läsnä aineistoa kerätessä, sitä suuremmin aineiston kerääjän tulisi tutustua metodikirjallisuuteen, viimeistään silloin kun tutkimustehtävä alkaa saada konkreettisen muodon. Tilastollisella analyysillä on usein onnistuttu kadottamaan tutkimuksen mielenkiintoiset erityispiirteet ja tällaisten opinnäytetöiden tuottama tieto on saattanut jäädä merkityksettömäksi ja irralliseksi. Tieto voi olla myös niin kapea-alaista, ettei sillä ole merkitystä. Edelliselle vastakkainen, mutta yhtä mieletön lopputulos voi olla, että tutkimus päättyy mielikuvituksettomaan yleisen kuvaamiseen. Kolmanneksi virheeksi Hakala kuvaa, että tutkimuksessa kaikki on tehty oikein, mutta tutkimus on paljastunut nollatutkimukseksi. Hakala kehottaakin pohtimaan tutkimuksen lähtökohtia ja sitä, mitä ja miksi halutaan tutkia. (Hakala 2001, 20–22.)

Tutkimuksemme perimmäinen tarkoitus on tuottaa tietoa, jota ei ole aiemmin tuotettu. Ohjaajien ajatuksista jaetusta vanhemmuudesta ajatellaan tietona, vaikka se on enemmän tai vähemmän arvailua tai tunnetta, ilman tutkittua tietoa. Tämän takia riski, että tutkimuksestamme tulee nollatutkimus, on järkevä ottaa. Vaikka saamamme huomiot olisivat itsestään selviä ja olisivat olleet ennakoitavissa, on kyseessä ohjaajien oma ääni.

4.1 Tutkimuskysymys

Aluksi tutkimuskysymyksemme oli muotoiltu tarkemmaksi, mutta tutkimuksen edistyessä ymmärsimme, ettei ole viisasta rajata tutkimuskysymystä sellaiseksi, että paljon tietoa jää tutkimuskysymyksen ulkopuolelle. Pyrimme saamaan mahdollisimman paljon ajatuksia ja tuomaan esiin ohjaajien äänen. Tarkan tutkimuskysymyksen sijasta kiinnostuksemme kohdistuu perhetukikeskuksen ohjaajien ajatuksiin jaetusta vanhemmuudesta.

4.2 Narratiivisuus

Narratiivisuuden käsite on peräisin latinan kielestä, jonka substantiivi *narratio* tarkoittaa kertomusta ja verbi *narrare* kertomista. Käsitteelle ei ole vakiintunut suomenkielistä nimitystä, ja niinpä narratiivia, kertomusta ja tarinaa pidetään väljästi toistensa synonyymeina. (Rantala 2004, 165.)

Narratiivisissa tutkimuksissa tutkimusaineistoina voidaan käyttää esimerkiksi sanomalehtikirjoituksia ja tarinoita, joten samasta ilmiöstä kirjoitettujen kertomusten näkökulmissa voi olla huomattavia eroja. Tutkimukseen kerätty tekstiaineisto voi olla täysin vapaamuotoista, ja lähestymistavan ollessa vapaa myös näkökulmat voivat vaihdella huomattavasti. (Saaranen & Eskola 2004, 148–149.)

Narratiivisia analyysitapoja pidetään kiinnostavimpina haasteina eläytymismenettelmäaineistojen analyysitapojen menetelmän kehittämisen kannalta. Saaranen ja Eskola pitävät eläytymismenettelmäaineistojen analysointia varsin luontevana kehityssuuntana, koska eläytymismenettelmäaineistot ovat valmiiksi narratiiveja ja niihin voi soveltaa narratiivista lukutapaa. (Saaranen & Eskola 2004, 143–144.)

Voidaan sanoa, että osittain ohjeistetut narratiiviset aineistot ja eläytymismenettelmä-kertomukset muistuttavat toisiaan. Samoin valmiiden kulttuurituotteiden narratiivinen tarkastelu ja eläytymismenettelmätarinoiden analyysi muistuttavat toisiaan. Lisäksi yhteisenä nimittäjänä toimii myös kirjoittaminen kolmannessa persoonassa. Erottavaksi seikaksi nousee erityisesti kertojan rooli ja kontekstin merkitys. Saaranen ja Eskolan mielestä eläytymismenettelmätekstejä voisi pyrkiä suhteuttamaan niiden kertojiin ja

kohdistaa huomiota yksilön merkityksen antoon. Tällöin eläytymismenetelmän narratiiviset käyttömahdollisuudet voivat laajeta. (Saaranen & Eskola 2004, 150.)

Narratiivisessa analyysissä muodostetaan tyypikertomuksia, joita voidaan kutsua sisältöselostuksiksi, referaateiksi ja juonitiivistelmiksi. Myös eläytymismenetelmäanalyysissä vastausten rakenteita tarkastellaan kvantifioinnin ja teemoittelun avulla ja muodostetaan kehyskertomuksittain tyypillisiä kertomuksia luonnehtiva tyypikertomus. Sekä narratiivisessa analyysissä että eläytymismenetelmäanalyysissä laaditaan juonitiivistelmiä tai –selostuksia, joita analysoidaan tarkemmin muun muassa variaatioiden perusteella. Tästä eteenpäin analyysi etenee tulkinnoilla, johtopäätöksillä ja pohdinnoilla. (Saaranen & Eskola 2004, 152–153.)

Emme käytä työssämme narratiivista analyysia, vaan analysoimme kirjoitettuja tarinoita ja teemoitteleme löytämämme viittaukset osa-alueisiin, joista pyrimme löytämään jaettuun vanhemmuuteen liittyviä seikkoja. Vaikka aineistomme on narratiivinen, emme käytä narratiivista analyysia, koska oletamme saavamme teemoittelulla paremmin tutkimuskysymykseemme liittyviä havaintoja. Emme ole kiinnostuneita tarinoista tai niiden rakenteesta, vaan ajatuksista, joita tarinoiden takaa paljastuu.

Kehyskertomuksessa varioitu tekijä on hyvä lähtökohta saatujen eläytymistarinoiden sisällön vertailulle. Monesti on helppo aloittaa analyysi analysoimalla sitä, mikä tarinoissa muuttuu kehyskertomuksen varioinnin myötä. Narratiivisessa analyysissä on kvantifioinnista, eli tekstissä esiintyvien mainintojen tai teemojen laskemisesta, monesti selvää hyötyä. Analyysi voi olla viisasta aloittaa kehyskertomuksissa esiintyvien elementtien laskemisella ja vertailemalla näiden esiintymistä eri kehyskertomuksissa. Kvantifiointi auttaa tyypikertomusten muodostamisessa, koska laskelmien tai taulukoiden avulla on helppo tarkastaa, ovatko kaikki tyypilliset elementit mukana konstruotavassa kertomuksessa. Tyypikertomus koostuu aineiston tyypillisistä elementeistä, ja tyypejä vertailemalla voidaan päästä nopeasti sisälle aineistoon ja nähdä kehyskertomusten pohjalta kirjoitettujen tarinoiden erot. Tyypikertomuksessa ilmenee tyypillisten tarinoiden juonirakenne, keskeiset elementit, keskeiset henkilöt ja osateki-jät. Ne ovat läpileikkauksia aineistosta, ja niissä kiteytyvät aineiston keskeisimmät elementit. Tyypittely tuottaa taloudellisia analyyseja, jotka samalla vievät analyysia perinteistä tematisointia pidemmälle. (Saaranen & Eskola 2004, 150–151.)

4.3 Eläytymismenetelmä

Eläytymismenetelmällä tarkoitetaan pienten esseiden ja lyhyiden tarinoiden kirjoittamista tutkijan antamien ohjeiden mukaan. Vastaajille annetaan kehyskertomus, jonka antamien mielikuvien mukaan heidän tulee kirjoittaa pieni tarina. Kirjoittaja joko vie kehyskertomuksen tilanteen eteenpäin tai hän kuvaa, mitä on täytynyt tai voinut tapahtua ennen kehyskertomuksessa esitettyä tilannetta. Saatavat tarinat eivät ole kuvauksia todellisuudesta, vaan tarinoita siitä, mikä saattaa toteutua ja mitä asiat merkitsevät. (Eskola, 2001, 69.)

Oleennaista menetelmän käytössä on kehyskertomuksen variointi. Se tarkoittaa, että samasta peruskehyskertomuksesta on ainakin kaksi versiota, jotka poikkeavat yhdessä keskeisessä kohdassa. Yleensä käytetään kahdesta neljään eri versiota. Tärkeää menetelmän käytössä on tämän variaation vaikutuksen selvittäminen. Mikä vastauksessa muuttuu, kun kehyskertomuksen jokin keskeinen elementti muuttuu? Tämä erottaa eläytymismenetelmän monesta muusta narratiivisesta menetelmästä ja korostaa menetelmän erityistä luonnetta. Vaikka vastaukset itsessään voivat olla mielenkiintoisia, vasta varioinnin vaikutus tuo esiin tutkittavan ilmiön tarjoamat erityispiirteet. (Eskola 2001, 70.)

Eläytymismenetelmäaineisto voidaan analysoida kahteen kertaan. Ensin vastaukset analysoidaan kuin mitkä tahansa vastaukset laadullisessa aineistossa. Toisella analyysikerroksella huomioidaan erityisesti variaation tuomat muutokset vastauksissa. (Eskola 2001, 70.)

Eläytymismenetelmäaineiston käyttökelpoisuuden kannalta on Eskolan mukaan oleennaista kehyskertomuksen onnistuneisuus, eikä niiden laatiminen ole kovin helppoa (Eskola 2001, 70).

Eläytymismenetelmä on saanut alkunsa 1960-luvulla sosiaalipsykologiassa virinneestä huolesta tutkimuksen etiikasta. Milgramin tottelevaisuuskokeet herättivät keskustelun, jonka pohjalta yritettiin löytää menetelmä, joka olisi eettisesti kestävä mutta jossa Milgramin peruslogiikka, eli tietyn asian variointi muiden asioiden pysyessä samana, olisi säilytetty. Ihmisiä kohdeltaisiin ihmisinä eikä manipuloitavina kohteina. (Eskola 2001, 71.)

Menetelmällä on eettisyyteen ja ihmisarvon kunnioitukseen liittyvä tausta. Siksi eläytymismenetelmän taustat ovat erilaiset kuin yleensä tiedonhankintamenetelmillä. Tavoitteena ei ole ollut vain tutkijan aseman parantaminen, vaan menetelmä tarjoaa mahdollisuuden noudattaa vanhaa ohjetta kohdella tutkittavia ikään kuin he olisivat ihmisiä. Eskolan mukaan eläytymismenetelmä ei ole eettisesti ongelmaton, mutta sen käyttö on ongelmattomampaa kuin monen muun tiedonhankintamenetelmän. (Eskola 2001, 71.)

Suomessa eläytymismenetelmäkokeilut käynnistyivät vuonna 1982. Eläytymismenetelmää on käytetty lukuisissa tutkimuksissa. Vaikkei se olekaan suomalaisten tiedonhankintamenetelmien käytetyimpiä, se on osoittanut käyttökelpoisuutensa ja sen käyttö on ollut vuonna 2001 vahvasti yleistymässä. Sen juuret ovat angloamerikkalaisessa kirjallisuudessa, mutta viime vuosien kehitystyö on tapahtunut nimenomaan Suomessa. Eskolan mukaan eläytymismenetelmä nimenä ei ole paras mahdollinen, mutta toisaalta se kuitenkin kertoo juuri siitä, mikä menetelmässä on tärkeää, eli vastaajien eläytyminen johonkin tilanteeseen ja kertomukset siitä, mikä tilanteessa on mahdollista. Käyttökelpoisuus on kiinni tutkittavasta aiheesta ja tavoiteltavan tiedon luonteesta. Jos tavoitteena on selvittää ihmisten ajattelun logiikkaa jostakin ilmiöstä, on menetelmä hyvinkin käyttökelpoinen. Se ei niinkään kerro, miten asiat ovat, vaan miten asiat voisivat olla. Se antaa täsmällisten vastausten sijasta pikemminkin lisää tietoa tutkijalle. (Eskola 2001, 71.)

Tavanomaisesti lyhyehkö kehyskertomus on monistettu paperiarkin ylälaitaan ja annettu vastaajille sopivan tilaisuuden tullen. Eri kehyskertomusversiot on sekoitettu, joten on sattumanvaraista, minkä variantin kukin vastaaja sattuu saamaan, esimerkiksi vieressä istuvalla voi olla eri kehyskertomus. Tarinan kirjoittamiseen menee noin 20 minuuttia, eli aineiston voi kerätä puolessa tunnissa. Eskolan mukaan kannattaa huomata, että vaikka kehyskertomuksessa varioidaan vain yhtä asiaa, käytännössä varioitavaksi voi tulla useampikin seikka tutkijan tietämättä. Vastaajat voivat asettaa kehyskertomuksen oman elämänsä vastaaviin tilanteisiin, ja homogeenisen ryhmän ollessa kyseessä ryhmä saattaa asettaa tutkijan tietämättä kehyskertomuksen samaan tilanteeseen, jota ei ole kehyskertomuksessa mainittu. (Eskola 2001, 72–73.)

Eläytymismenetelmä soveltuu monenlaisille vastaajille, mutta vastaustilanne on menetelmälle melko kriittinen. Kehyskertomuksen liittäminen vaikka postikyselyn osaksi ei

tuota hyvää tulosta. Eläytymiselle ja vastaamiselle pitää olla oma tilanteensa ja riittävästi aikaa. Yleensä vastaukset kirjoitetaan jossain kokoontumisessa, ja jos joku jättää vastaamatta, se ei haittaa, koska vastaamattomuus on yleensä melko pientä. Lisäksi eläytymismenetelmäaineiston ei tarvitse olla kovin suuri. Eskola kertoo elämäkertatutkimuksessa kehitetyn kylläntymisajatuksen pätevän eläytymismenetelmään. Se tarkoittaa, että noin 15–20 vastausta kehyskertomusta kohden riittää, minkä jälkeen vastausten peruslogiikka alkaa toistaa itseään. Jos vastauksia haluaa enemmän, kannattaa mieluummin kehittää uudet kehyskertomukset, kuin kerätä samoilla kertomuksilla lisää aineistoa. (Eskola 2001,73–73.)

Eläytymismenetelmää käytettäessä tutkimus toimii tai ei toimi sen mukaan, kuinka hyvin käytetty kehyskertomusten versioisto pureutuu tavoiteltavaan ongelmaan. Yleensä tavoitteena pidetään suhteellisen lyhyitä kehyskertomuksia. Pitkissä kehyskertomuksissa on ongelma, että vastaajat kiinnittävät huomiota eri asioihin. Ne antavat monenlaisia vihjeitä, ja kertomuksiin upotettu variaatio saattaa hukkuu näiden muiden vihjeiden sekaan. (Eskola 2001,74–75.)

Eskolan mukaan kannattaa aina miettiä, minkälaisia vihjeitä kehyskertomuksessa tarjotaan ja mikä on olennaista tilanteen toimivuuden kannalta. Kannattaako vastaajia pyytää eläytymään hän-muodossa vai jonkun toisen hahmossa? Kannattaako kehyskertomuksessa mainita sukupuolta? Tarvitseeko tutkittava asia upottaa suoraan kehyskertomukseen vai pyrkiä muotoilemaan kysymys niin, että kaivattu asia tulee itsestään vastauksiin mukaan? On olennaisen tärkeää, että kehyskertomukset testataan etukäteen. Näin nähdään, saadaanko odotetunlaisia vastauksia vai pitääkö kehyskertomuksia muuttaa. Eskolan mukaan eläytymismenetelmän haaste on se, että kehyskertomus voi olla suuren työn takana. (Eskola 2001, 76–77.)

Eläytymismenetelmässä on teoreettisesti mielenkiintoista, ettei menetelmä tarjoa selviä ratkaisuja tai valmiita kaavoja, vaan pakottaa käyttäjänsä teoreettiseen työhön. Eskolan mukaan empiiristen aineistojen ei välttämättä tarvitse todistaa hypoteeseja, vaan keksiä niitä. Ne auttavat tutkijaa löytämään uusia ajatuksia, eivätkä rajoitu ennalta tiedettyjen teorioiden todistamiseen. Eskola mainitsee tämän olevan laadullista tutkimusta parhaimmillaan. Vastaajia ei pyydetä vastaamaan tutkijan muodostamiin kysymyksiin, vaan he voivat tuottaa oman käsityksensä asiasta. Näin tutkija voi löytää aineis-

toistaan ajatuksia ja käytäntöjä, jotka eivät muuten olisi tulleet hänelle mieleen. (Eskola 2001, 77–78.)

Eläytymismenetelmäaineistoa voi analysoida niin kuin mitä tahansa aineistoa, mutta eläytymismenetelmäaineiston ydin saadaan selville vasta kehyskertomusten vertailussa, jossa katsotaan, mikä vastauksissa muuttuu variaatioiden kautta. Näin selviää tutkittavan ilmiön logiikka. (Eskola 2001, 83.)

4.4 Tutkimuksen kehyskertomukset

Tutkimuksemme kehyskertomukset on suunniteltu keräämään aineistoa lisensiaattityöhön, joten käytämme valmiita kehyskertomuksia. Kehyskertomus sijoittuu sijaishuollon asiakasneuvotteluun. Kirjoittajaa ohjeistettiin kuvittelemaan kokoontuminen lapsen asiakasneuvotteluun sosiaalityöntekijän, vanhempien, sijaisvanhempien ja edunvalvojan kanssa. Kirjoittajan tulee kertoa, kuinka toiminta ja yhteistyö lapsen vanhemmuuden toteuttajina ovat vaikuttaneet lapsen etuun. Kirjoittajaa ohjeistettiin kuvaamaan toimintaa ja lapsen asioiden hoitoa käyttäen mielikuvitustaan. Kirjoittajat ovat kirjoittaneet tarinoita siitä, miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut.

Kehyskertomusten variaatioita on kolme. Yhdessä kertomuksessa toiminta ja keskinäinen yhteistyö palvelevat erinomaisesti lapsen etua (Liite 1). Toisessa toiminta ja yhteistyö ovat lapsen edun mukaista (Liite 2). Kolmannessa toiminta ja yhteistyö ovat vaaraksi lapsen edun toteutumiseksi (Liite 3).

4.5 Tutkimusjoukko

Tutkimusaineisto koostuu 19 lastensuojelulaitoksessa työskentelevän ohjaajan kirjoittamasta tarinasta, ja se on kerätty elo-syyskuussa 2013. Aineistojen keruuakatauluista on sovittu yhdessä molempien yksiköiden vastaavien ohjaajien kanssa. Kirjoittajat ovat koulutukseltaan pääasiassa sosionomeja AMK, lastenhoitajia tai lähihoitajia. Ohjaajan kelpoisuusvaatimus Kouvolan kaupungilla on sosionomi AMK, mutta aiemmin vakinaistetut voivat olla koulutukseltaan opistoasteen tai ammattikoulun käyneitä. Kaikki kirjoittajat toimivat ohjaajina aiemmin mainituissa yksiköissä. Osa vastaajista työskentelee Kouvolan turvakodilla, joka ei varsinaisesti ole lastensuojelulaitos. Kaikilla vastaajilla on kokemusta lastensuojelutyöstä.

4.6 Vastausten kerääminen

Aineisto kerättiin kolmella eri tapaamiskerralla, elo-syyskuun 2013 aikana, joissa paikalla on useita ohjaajia. Ohjaajille annettiin ohjeet, minkä jälkeen he kirjoittivat tarinan itsekseen. Joitakin vastauksia kerättiin erikseen yksittäisiltä ohjaajilta, jotka eivät päässeet aikaisemmin mainittuihin tapaamisiin. Ajatuksena oli saada mahdollisimman monta ohjaajaa vastaamaan yhdellä kertaa. Näin oma ohjeistuksemme oli mahdollisimman monille tarinan kirjoittajille samanlainen, eikä hajottanut tarinoita tai ohjannut niitä eri suuntiin. Annoimme kirjoittajien täytettäväksi myös fokusryhmäluvut, jotta heidän tarinoitaan saadaan käyttää myös jatkotutkimukseen (Liite 4).

Ohjeeksi kirjoittajille annettiin mielikuvituksen käytön, rentoutumisen ja kirjoittamisen ilman suorituspainetta. Heitä kannustettiin käyttämään hyväkseen kokemuksiaan omasta työstään. Ennen tätä kerrottiin opinnäytetyömme teemasta ja siitä, että tarinoita käytetään myös lisensointityöhön. Jaettua vanhemmuutta ei avattu terminä, koska kirjoittajien oli tarkoitus eläytyä kehyskertomukseen eikä takertua jaetun vanhemmuuden käsitteeseen. Ajoittain vastausajat venyivät hieman, koska kirjoittajien oli vaikea päästä alkuun, mutta alkuun päästyään ei tarinoista ollut tulla loppua. Kaksi ohjaajaa ei saanut kirjoitettua tarinaa lainkaan. Kuitenkin kaikkien tapaamisten ajat pysyivät alle 45 minuutissa. Ohjeidenannon jälkeen kirjoittajia ei ohjailtu mitenkään eikä heidän kirjoittamiseensa puututtu. Heille annettiin rauha tuottaa tarinansa. Jokaisen yksityisyyden suojaa korostettiin, samoin sitä, että tarinat ovat täysin anonyymejä. tarinat ja fokusryhmäluvut kerättiin erikseen, jotta anonyymiteetti säilyisi.

4.7 Analyysimenetelmä

Tarinat on analysoitu etsien seikkoja, joita ohjaajat ovat kokeneet tärkeiksi jaetussa vanhemmuudessa. Näitä seikkoja korostetaan, ja ne on ryhmitelty alaotsikoiden alle. Analyysissa on viitattu numeroina viittausmääriin, joita esiintyy haastateltujen tarinoissa. Nämä määrät ovat sulkeissa kyseisen teeman jälkeen.

Aineiston analyysissä käytetään teemoittelua. Tarinoista on kerätty teemoja eli keskeisiä aiheita. Niitä muodostetaan useimmiten etsimällä tekstimassasta sen eri haastateltuja, vastauksia tai kirjoitelmia yhdistäviä (tai erottavia) seikkoja, mutta myös jonkin viitekehyksen tai teorian mukaisesti ohjautuva teemoittelu on mahdollista. Joskus teemat muistuttavat aineistonkeruussa käytettyä teemahaastattelurunkoa, mutta näin ei

aina käy. Joskus aineistosta löytyy uusia teemoja, eivätkä ihmisten käsittelemät aiheet välttämättä noudata tutkijan tekemää järjestystä ja jäsenystä. Ihmisten puheesta litte- roitua tekstiä tuleekin tarkastella ennakkoluulottomasti. (KvaliMOTV 2013.)

Teemojen muodostamisessa apuna voi käyttää koodausta ja/tai kvantifiointia. Esimer- kiksi taulukointien avulla voi havainnoida sitä, mitkä seikat aineistossa ovat keskeisiä, ja näille voi sen jälkeen miettiä yhdistäviä nimittäjiä, teemoja. Myös tyyppikertomuk- sia on mahdollista käyttää teemojen muodostamisessa: tyyppillisiä elementtejä sisältä- vien tyyppien (kuvausten tai kertomusten) sisältöä voi eritellä tarkemmin teemojen kautta tai teemoittelusta voi siirtyä tyyppittelyyn. (KvaliMOTV 2013.)

Kun aineistoa järjestellään teemojen mukaan, kunkin teeman alle kootaan esimerkiksi kustakin haastattelusta ne kohdat, joissa puhutaan ko. teemasta. Tällainen järjestely voi tapahtua käsin esimerkiksi eräänlaiseen teemakortistoon leikkaamalla tulostetusta aineistosta kaikki tiettyyn teemaan liittyvät kohdat (tai niiden tiivistelmät) ja järjeste- lemällä ne omiksi kokonaisuuksikseen. Nykyään kuitenkin yleisempää on suorittaa teemoittelua tekstinkäsittelyn avulla "leikkaa-liimaa" -toiminnolla. Tekstinkäsittely myös mahdollistaa sen, että teemojen alle voidaan koota sellaisiakin kohtia, jotka kuu- luvat johonkin tai joihinkin muihin teemoihin. Konkreettisesti leikatessa tämä ei on- nistu tai sitten aineistosta tulee ottaa kopioita, jotta kaikkia kohtia löytyy tarvittaessa useita. (KvaliMOTV 2013.)

Tutkimusraportissa esitetään yleensä teemojen käsittelyn yhteydessä näytepaloja, si- taatteja. Aineistosta lainattujen kohtien tarkoituksena on antaa havainnollistavia esi- merkkejä ja tarjota lukijalle todiste siitä, että tutkijalla todellakin on ollut jokin aineis- to, johon hän analyysinsä pohjaa ja että aineisto on antanut johtolankoja juuri näiden teemojen muodostamiseen. Sitaattien käyttämisessä tulee kuitenkin olla kriittinen ja raporttia kirjoittaessa on hyvä miettiä, mikä kunkin sitaatin tehtävä on ja onko se var- masti tarpeellinen suunnitellussa kohdassa. Tutkimusraportti ei ole vain kokoelma eri- laisia, peräkkäisiä sitaatteja ilman tutkijan kommentointia ja tulkintoja tai kytkeviä teoriaan. Silti joissakin ilmiön kuvausta ja tutkittavien kokemuksta korostavissa tutki- muksissa on mahdollista käyttää hyvin pitkiä siteerauksia. (KvaliMOTV 2013.)

Teemojen nimeämisessä voi joko pysytellä kuvaavassa tyyliässä tai valita mielikuvi- tuksellisempia otsakkeita, kunhan tyyli raportissa on yhtenevä. Yksi mahdollisuus on teemoitella aineistoa esimerkiksi mediankäyttötapoja etsien ja aineiston tarkastelun

pohjalta voidaan ottaa tällöin alateemaksi informaatiohakuisuus ja viihdekäyttö. Otsikkona voi olla vaikka "informaationälkää vai viihteen ahmintaa?", ja havainnot kirjoitetaan näkyväksi ottaen mukaan muutamia havainnollistavia sitaatteja. Teeman rinnalle voidaan ottaa muita alateemoja. Edellä kuvatulle otsakkeelle rinnasteisena tai alisteisena voi olla teema "ei media ikää katso". Otsakkeen alla käsitellään median käytön ja iän välistä suhdetta ja eri-ikäisten informaatio- ja viihdehakuisuutta. Toisena teemana voi erästä tunnettua laulua mukailleen olla "viideltä lehdet ja kuudelta tv", jossa puretaan auki kirjoittajien päivärytmiä (muistaen jälleen informaation ja viihteen suhde, jos teema on alisteinen). (KvaliMOTV 2013.)

Tässä tutkimuksessa analyysimenetelmänä on käytetty teemoittelua. Tarinoista on etsitty jaettuun vanhemmuuteen liittyviä ajatuksia. Kaikki tarinat jaettiin ensin kahteen osaan. Sen jälkeen molemmat pinot luettiin ja kaikki jaettuun vanhemmuuteen liittyvät maininnat merkittiin punakynällä. Tämän jälkeen pinoja vaihdettiin keskenään ja ne tutkittiin uudelleen. Löytyneet viittaukset merkittiin. Tämän jälkeen kaikki löydetyt viittaukset kirjoitettiin erillisille lapuille. Laput jaettiin pinoihin samankaltaisiin ryhmiin. Ryhmät nimettiin teemoiksi ja sen jälkeen ne ryhmiteltiin ja jaettiin pienempiin osa-alueisiin. Näitä osa-alueita ovat ohjaajan rooli, vanhemmuus, lapsen kuuleminen ja viranomaisten rooli.

Tarinoiden ryhmittelyn jälkeen analysoitiin, millaisista osa-alueista nimetyt teemat koostuvat ja mitä ne kertovat ohjaajien jaetusta vanhemmuudesta. Mietittiin, millaisia jaetun vanhemmuuden teemoja ohjaajan työhön kuuluu ja mistä tekijöistä teemat koostuvat.

Analyysin jälkeen tarinat jaettiin eri variaatioiden mukaan ryhmiin ja jokaisen variaatioryhmän viittaukset tulostettiin erivärisille papereille. Papereista lapuiksi leikatut viittaukset lajiteltiin aiemman lajitteluperusteen mukaan samoihin ryhmiin, jotta viittauksia pystyttiin tulkitsemaan johdonmukaisesti.

Analyysissa käytettiin laskennallista pohjaa. Pääteltiin, että seikat, joihin on viitattu tarinoissa useita kertoja, ovat jaetun vanhemmuuden kannalta määräävämpiä kuin seikat, joihin on viitattu vain hajanaisesti. Tutkimuksessa käytettiin loogista päättelyä ja yhdistettiin toisiinsa samaa tarkoittavat ilmaukset, jotta on saatiin mielekkäämpiä kokonaisuuksia analyysin tueksi.

Analyysin pohjana toimivat laput, joista jokainen edusti yhtä viitettä. Varioinnin pohjana toimivat myös laput, jotka erotettiin muista variaatiovaihtoehdoista väreillä. Näin havaitsimme selvästi, millaisia seikkoja kirjoittajat pitivät lapselle vaarallisina ja toisaalta millaisia olivat erinomaiset asiakasneuvottelutarinat.

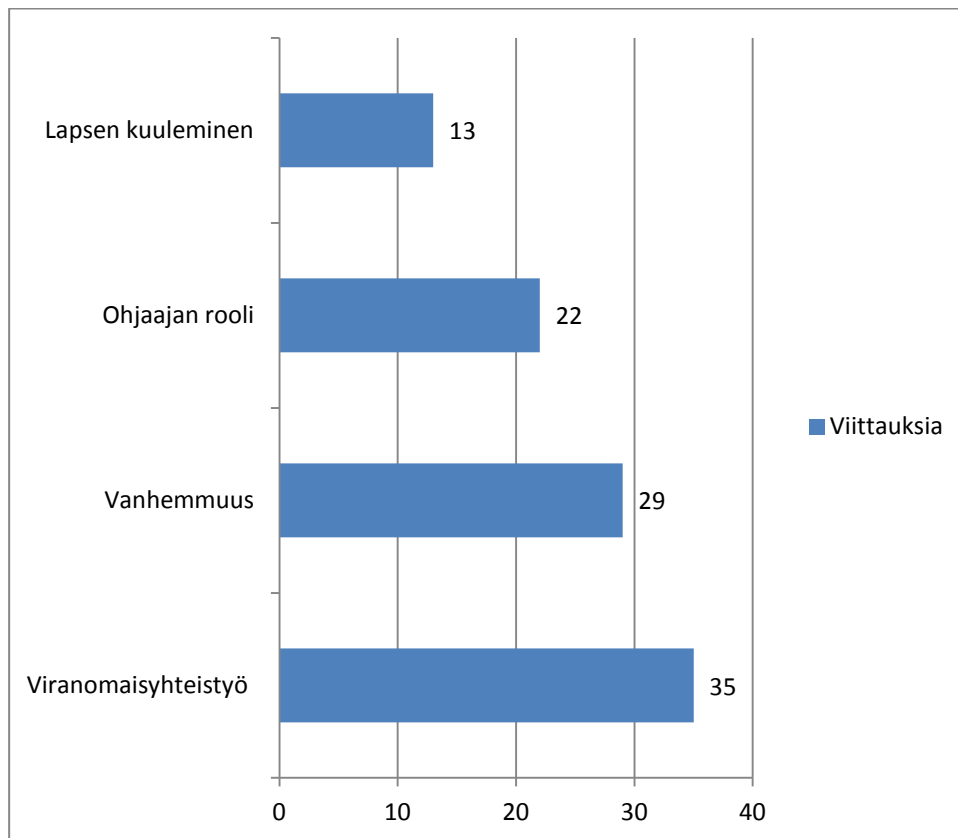
5 TUTKIMUSTULOKSET

Saimme ohjaajien kirjoittamista tarinoista 99 viittausta jaettuun vanhemmuuteen. Jatkossa ilmoitamme sulkeissa viittausten määrän. Laskimme viittauksiin mukaan kaikki havainnot, joita löysimme tarinoista vanhemmuuden osa-alueista. Päädymme jaottelemaan viittaukset neljään eri teemaan.

Teemoja ovat: ohjaajan rooli, vanhemmuus, viranomaisyhteistyö ja lapsen kuuleminen. Etsimme näiden roolien kautta lastensuojelulaitoksen ohjaajien ajatuksia jaetusta vanhemmuudesta työn eri osa-alueilla. (Kuva 1.)

Tarinoissa on vain vähän ohjaajien henkilökohtaisia kokemuksia lasten kanssa. Ohjaajat kertovat roolistaan koordinaattorina vanhempien, sosiaalityöntekijöiden ja sijaisperheiden välillä. Ohjaajat eivät korosta rooliaan esimerkiksi rajaajina tai tukena kriisin aikana, vaan enemmänkin yhteistyöntekijöinä ja keskusteluapuna.

Kuva 1. Viittaukset osa-alueittain

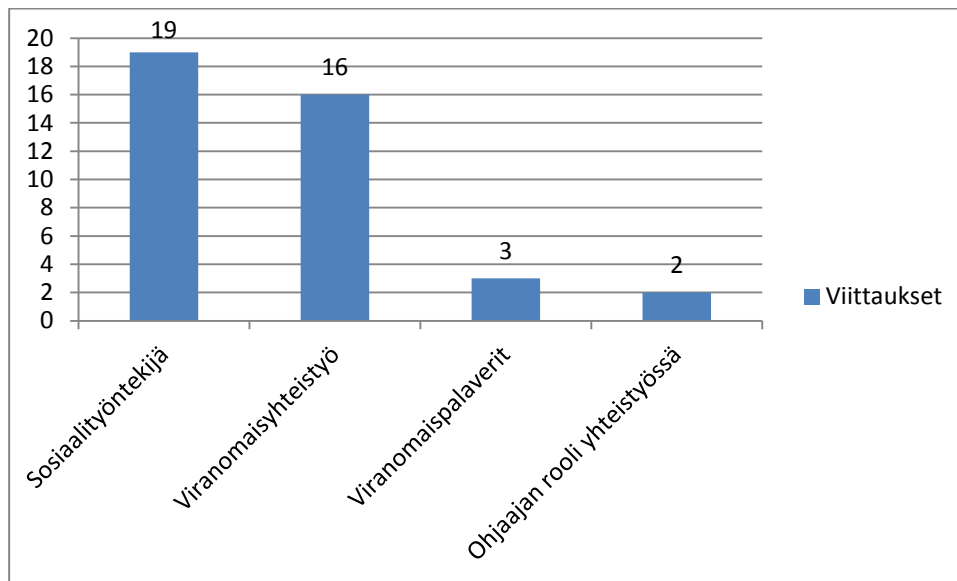

5.1 Viranomaisyhteistyö

Viranomaisyhteistyöhön liittyy kolmekymmentäviisi (35) viittausta. Yhdeksäntoista (19) viittausta liittyy sosiaalityöntekijään. Kymmenen (10) viittausta kohdistuu viranomaisiin, kolme (3) viranomaispalaveriin ja kolme (3) ohjaajan rooliin. (Kuva 2.)

Kuva 1. Viranomaisyhteistyö

Sosiaalityöntekijän rooliin liittyy yhdeksäntoista (19) viittausta. Nämä jakautuvat sosiaalityöntekijän päätöksentekoon, johon viitataan kymmenen (10) kertaa, yhteistyöhön sijais- ja syntymävanhempien kanssa, johon viitataan seitsemän (7) kertaa ja sosiaalityöntekijän kiireeseen kaksi (2) kertaa.

Sosiaalityöntekijän päätöksenteko on huomioitu kymmenessä (10) viittauksessa. Yhdessä tarinassa tulee esiin, että ”sosiaalityöntekijä tekee johtopäätökset kuultujen ja käsiteltyjen asioiden perusteella”. Toisessa todetaan, että ”sosiaalityöntekijä on tavannut lasta ja kuullut lapsen mielteitä”. Toisaalta tarinat tuovat ilmi, että ”sosiaalityöntekijä on jo päättänyt asian mielessään, eikä kuuntele asiakkaan mielipidettä”. Neljässä (4) viittauksessa tuodaan esille sosiaalityöntekijän epätasapuolinen vanhempien kuuleminen. Kolme (3) viittausta liittyy sosiaalityöntekijän päätöksentekoon. Eräässä tarinassa ”sosiaalityöntekijä jatkaa sijoitusta ilman näyttöä”. Toinen kirjoittaja toteaa taas, että ”sosiaalityöntekijä tekee päätökset ja haluaa seurata tilannetta jatkossakin”, kolmannessa tarinassa puolestaan mainitaan, että ”siirtyminen sijaisperheeseen tapahtui vähitellen”.

Sosiaalityöntekijän yhteistyö sijais- ja syntymävanhempien kanssa mainitaan yhteensä seitsemässä (7) viittauksessa. Eräs kirjoittaja toteaa, että ”sekä sijais- että syntymävanhempien on helppo sopia asioista sosiaalityöntekijän kanssa”, ja toisessa tarinassa mainitaan, että ”sosiaalityöntekijä on tavannut säännöllisesti lasta ja vanhempia ja sijaisvanhempia antaen tukea ja kannustusta heille”. Kaksi (2) kirjoittajaa toivat esiin

lapsen mahdollisuuden ”säilyttää sukulaissuhteet hänelle tärkeisiin ihmisiin” ja ” pysäytysjakson aikana vanhemmat saivat tavata lasta ja heihin oltiin yhteydessä”. Eräässä tarinassa sijaisvanhemmat ” eivät ole saaneet tukea sijaishuollolta”. Vanhemmille tulee olla ”kerrottu sijoituksen perusteet”, ja eräs kirjoittaja huomioi, että ”biologiset vanhemmat haluaisivat huomioda lapset yksilöinä”. Sosiaalityöntekijän kiire ilmenee kahdessa (2) viittauksessa. ”Sosiaalityöntekijä on vaihtunut tiuhaan, eikä ole ehtinyt tutustua lapseen”, yksi kirjoittajista toteaa, ja toinen sanoo, että ”ei olla ehditty tapamaan tarpeeksi usein”.

Viranomaisyhteistyöhön viitataan yhteensä kuusitoista (16) kertaa. Viranomaisyhteistyö jakaantui yhteistyöhön vanhempien kanssa, johon liittyy kolme (3) viittausta, yhteistyön toimiseen viitataan seitsemän (7) kertaa, viranomaispalavereihin kolme (3) kertaa ja ohjaajan rooliin viranomaisyhteistyössä kolme (3) kertaa. Yhteistyön toimimiseen viitataan seitsemän (7) kertaa. Eräs kirjoittaja tuo ilmi, että ” jokainen yhteistyötaho tietää mitä on sovittu ja miksi”. Toisessa tarinassa todetaan, että ”jokainen taho on omalta osaltaan panostanut lapseen ja ajatellut hänen tarpeitaan ja huomionut yksilöllisyyden”. Toisaalta tarinoista löytyy viittauksia, että ” aina yhteistyö ei ole sujuvaa ja jokaisella on erilainen näkökulma”. Eräs tarina tuo ilmi, että ” kaikki osapuolet eivät olleet tietoisia lasta koskevista asioista” , mikä aiheutti epäluottamusta. Yhdessä tarinassa todetaan, että viranomaisten välillä ei ollut ”yhteisiä pelisääntöjä”. Yleisesti yhteistyöstä mainitaan, että ”yhteistyön toimimattomuus voi olla vaarallista” ja ”on vaarallista jos muista toimijoista puhutaan epäkunnioittavasti lapsen kuullen tai halutaan lapsen kääntyvän muita vastaan”.

Viranomaisten yhteistyöhön vanhempien kanssa viitataan yhteensä kolmessa (3) tarinassa. Eräs kirjoittaja tuo ilmi, että ”vanhemmat ovat tasavertaisia yhteistyökumppaneita sosiaalityöntekijän ja ohjaajien kanssa”. Toinen kirjoittaja toteaa, että ”viranomaiset ovat ottaneet lapsen hyvin huomioon”, ja näin on syntynyt ”rakentava vuorovaikutus”. Tähän liittyy myös eräässä tarinassa toteamus, että ”viranomaisilla on yhtenäinen käsitys tavoitteista vanhempien kanssa”.

Kolmessa (3) tarinassa pidetään viranomaispalavereita tärkeinä tekijöinä. Asiakassuunnitelmien säännöllisyys ja tukiverkon mukana oleminen nousevat esiin yhdessä (1) tarinassa. Vanhempien, ohjaajien ja sosiaalityöntekijän tulisi sopia tavoitteet sijoit-

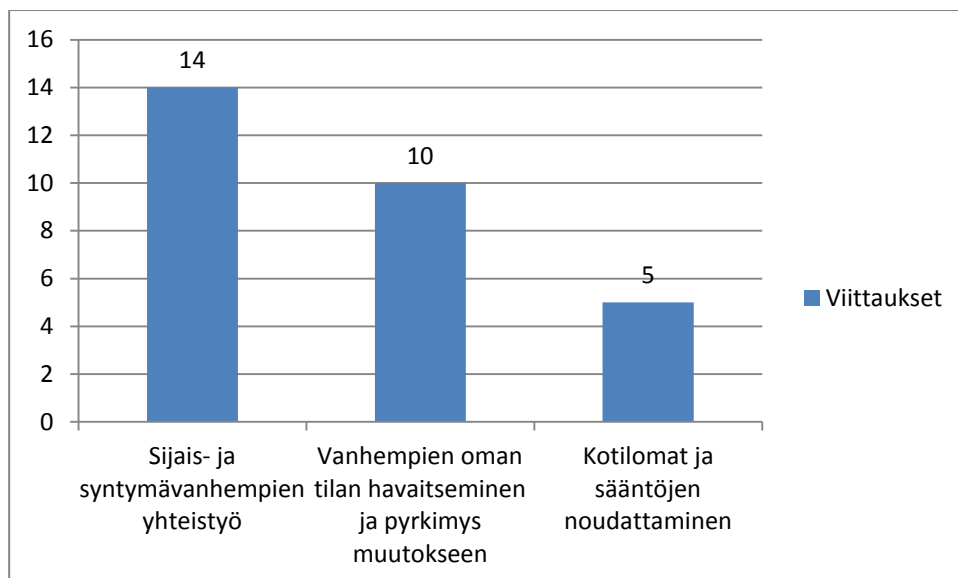
tuksen alussa (1). Eräs kirjoittaja tuo esiin, että viranomaisneuvottelu voi olla tuloksellisempi, jos vanhemmat eivät ole aina paikalla (1).

Ohjaajan rooliin viranomaisyhteistyössä viitataan kolmessa (3) tarinassa. Kaksi (2) viittausta liittyy ohjaajan rooliin tiedonvälittäjänä. Toinen kirjoittaja tuo esiin, että ”vanhemmat eivät ole kuntoutuneet ja ohjaaja yrittää kertoa pysyvyyden tarpeesta yhteistyötahoille”. Toisessa tarinassa tuodaan esiin ohjaajan rooli asiakassuunnitelmissa lapsen asian kertojana. Eräs kirjoittaja toteaa, että ”ohjaajat noudattavat sosiaalityöntekijän ohjeistusta, koska heitä ei kuulla”. Tällä kirjoittaja tuo esiin epäkohdan, että ohjaaja joutuu tyytymään päätökseen, joka on hänen omaa etiikkaansa tai näkökulmaansa vastaan.

5.2 Vanhemmuus

Vanhemmuuteen viitataan tarinoissa kaksikymmentäyhdeksän (29) kertaa. Kymmenen (10) viittausta koskee vanhempien oman tilan havaitsemista ja pyrkimystä muutokseen. Kotilomiin ja sääntöjen noudattamiseen viitataan viisi (5) kertaa. Sijais- ja syntymävanhempien yhteistyöhön kirjoittajat viittaavat neljätoista (14) kertaa. (Kuva 3.)

Kuva 2. Vanhemmuus

Kirjoittajat viittaavat sijais- ja syntymävanhempien yhteistyöhön yhteensä neljätoista (14) kertaa. Nämä viittaukset voidaan jakaa kolmeen lähes yhtä suureen osaan. Jaet-

tuun vanhemmuuteen liittyy kiinteästi vanhemmuuden roolijako sijais- ja syntymävanhempien välillä. Tähän roolijakoon kirjoittajat liittävät myös paljon ongelmia.

Viisi (5) viittausta kohdistuu vanhemmuuden roolijakoon. Kirjoittajat toteavat, että ”Sijaisvanhemmat pitävät lapsen ja vanhempien tapaamisia tärkeinä ja pyrkivät tukemaan niitä” sekä että ”sijaisperhe arvostaa syntymävanhempien ja lapsen suhdetta”. Sijaisvanhempien tulee olla tietoisia ja pyrkiä siihen, että ”lapsi palaa kotiin”. Toisaalta tarinoista käy ilmi, että sijaisperheellä tulee olla ”lupa kiintyä” sekä vanhempien tulee ymmärtää, että ”sijaisvanhemmat eivät yritä korvata heitä”.

Ongelmatiikkaan vanhemmuuden roolijaossa viitataan yhteensä viisi (5) kertaa. Ongelmia vanhemmuuden roolijakoon aiheuttavat niin sijaisvanhemmat, syntymävanhemmat kuin lapsen tunnesiteen muodostumisen vaikeus. Eräessä tarinassa kerrotaan sijaisperheen vastustavan huostaanoton purkua, koska ”pelkäävät menettävänsä lapsen”. Yksi (1) kirjoittaja toteaa, että lapsen sopeutuminen sijaisperheeseen voi olla vaikeaa, koska vanhemmat eivät osaa päästää irti. Yksi (1) viittaus liittyy myös lapsen epävarmuuteen sijaisperheen tunnesiteestä. ”Lapsen etu olisi saada jäädä sijaisperheeseen, koska ei ole elänyt vanhempiansa kanssa”, toteaa eräs kirjoittaja. Yhdessä (1) tarinassa tuodaan esiin sijaisvanhempien väsymys ja ahdistus kun lapsi kertoo kotioloistaan.

Sijaisvanhempien ja syntymävanhempien yhteistyöhön löytyy tarinoista neljä (4) mainintaa. ”Vanhemmat voivat ottaa matalalla kynnyksellä yhteyttä sijaisvanhempiin saadakseen tukea”, todetaan yhdessä tarinassa. Toisessa tarinassa puolestaan tuodaan esiin, että sijaisvanhempien tulee pitää vanhempia ”ajan tasalla” lasten asioista. Yhdessä tarinassa mainitaan, että sijaisvanhempien välit lasten omiin vanhempiin ovat hyvät, ja toisessa, että heidän yhteistyönsä on toiminut. Kaikissa neljässä (4) viittauksessa korostetaan yhteistyön tärkeyttä ja eräänlaista vanhemmuuden jakamista.

Vanhempien oman tilan havaitsemiseen ja heidän pyrkimyksistään muutokseen viitataan yhteensä kymmenen (10) kertaa. Oman tilan havaitsemiseen liitetään se, että ”vanhemmat eivät ymmärrä toimintansa vääryyttä”, ja se vaikuttaa lapseen (2).

Avun tarvitseminen mainitaan kaksi (2) kertaa. Tarinoista tulee esiin se, että ”vanhemmat kaipaavat apuja ja neuvoja”, sekä se, että ”vanhemmat tarvitsevat apua tilanteen hoitamiseen”.

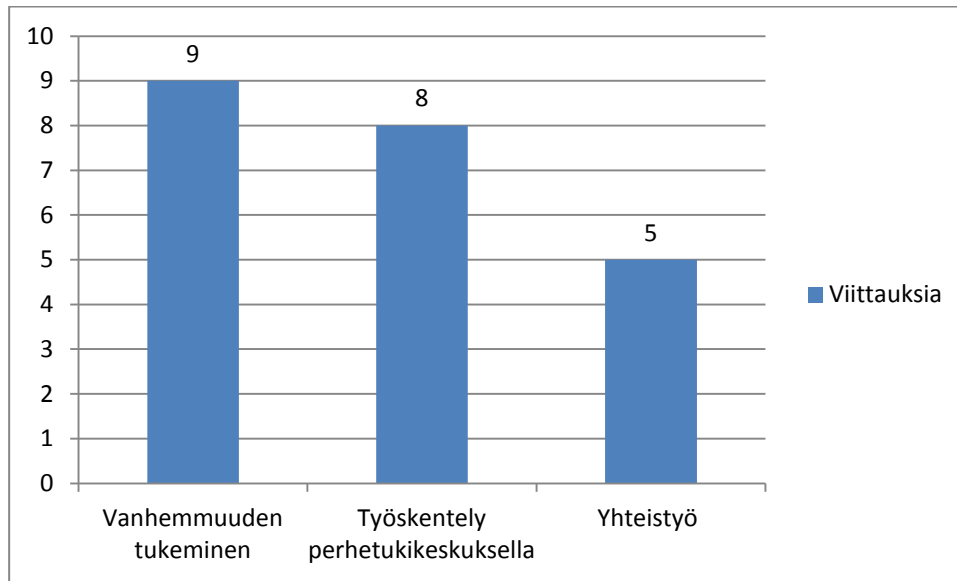
Pyrkimys muutokseen ilmenee tarinoiden perusteella sanoilla ”motivoituminen”, ”suostuvaisuus” ja ”sitoutuneisuus”, jotka voidaan nähdä tässä yhteydessä synonyymeinä. Näihin löytyy kolme (3) viittausta. ”Vanhemmat ovat aloittaneen A-klinikka käynnit ja raitistuneet”, kuvataan eräässä tarinassa positiivista muutosta. Myös koulupalaveriinkin osallistuminen ja avoin tiedonjako liitetään kahdessa (2) viittauksessa muutoshalukkuuteen.

Kotilomiin ja sääntöjen noudattamiseen viitataan yhteensä viisi (5) kertaa. Kotilomat nähdään mittarina todellisesta edistymisestä. Tarinoista löytyy kaksi (2) mainintaa ongelmista kotilomilla. Eräässä tarinassa kuvataan ”tilanteen vesittyneen” kotilomilla, ja toisessa tulee esiin ongelma, kun vanhempi on kyvytön asettamaan lapselle rajoja. Toisaalta kahdessa (2) tarinassa kotilomat nähdään mahdollisuutena. Eräässä tarinassa viitataan siihen, että ”tapaamiset ovat sujuneet hyvin” ja sovittuja asioita on pyritty noudattamaan. Toinen tarina tuo puolestaan esiin ”vanhempien ja ohjaajien laatimat kotilomasäännöt, joihin sitoudutaan”. Yksi (1) kirjoittaja toteaa lapsen tavanneen keran kuukaudessa vanhempiaan viikonloppuisin.

5.3 Ohjaajan rooli

Ohjaajan rooliin liittyy 22 viittausta kuten kuvasta 4 ilmenee. Analyysin perusteella nämä viittaukset voidaan jakaa kolmeen erilliseen toiminta-alueeseen, jotka ovat vanhemmuuden tukeminen, työskentely perhetukikeskuksella ja yhteistyö. Toiminta-alueista eniten viittauksia tarinoissa on vanhemmuuden tukemiseen. Vanhemmuuden tukeminen on erotettu perhetukikeskuksen perustyöstä, koska se muodostaa niin selvästi oman osa-alueensa. Toisaalta vanhemmuuden tukeminen ei automaattisesti kuulu perinteiseen laitostyöhön.

Kuva 4.. Ohjaajan rooli

Tarinat tuovat vahvasti esiin perhetapaamiset, perhetyön ja vanhemmuuden vahvistamisen. Vanhemmuuden tukeminen ja keskustelut vanhemmuudesta ovat tärkeitä. Ohjaaja voi auttaa vanhemmuutta ”puhkeamaan kukkaan”, toteaa eräs kirjoittaja. Toisessa tarinassa ilmenee, että perhetyötä jatketaan vielä siirtymävaiheen ajan. Perhetapaamiset ja keskustelut ovat perhetukikeskuksen tärkein työtapana. Ei ole yllätys, että tarinoissa tulee esiin juuri tämä alue vahvasti.

Vanhemmuuden tukemiseen viitataan tarinoissa yhteensä yhdeksän (9) kertaa. Perhetyö ja perhetapaaminen mainitaan neljä (4) kertaa. Keskustelu vanhemmuudesta ja vanhemmuuden tukeminen mainitaan kolme (3) kertaa. Yhdessä (1) tarinassa tuodaan esiin yleinen keskustelu asiakkaan kanssa, ja yksi (1) kirjoittaja mainitsee ohjaajan voivan auttaa vanhemmuuden kukkaan puhkeamisessa.

Työskentelyyn perhetukikeskuksella viitataan yhteensä kahdeksan (8) kertaa. Tästä osa-alueesta on karsittu pois asiakassuunnitelmat ja perhetapaamiset, jotka ovat kiinteä ja merkittävä osa ohjaajien työtä. Tämä osa-alue käsittelee muuta työtä, jota perhetukikeskuksen ohjaajat tekevät. Tarinoissa mainitaan yhteydenpito vanhempien kanssa kolme (3) kertaa. Selvien rajojen asettamiseen lapselle viitataan yhdessä (1) tarinassa. Muita ohjaajan velvollisuuksia tarinoissa mainitaan olevan vanhempien ja lasten tapaamisten valvominen ja kirjaaminen (1) sekä tiedon välittäminen sosiaalityöntekijälle (2). Yhdessä (1) tarinassa painotetaan vanhempien havainnointia ja heidän toimintansa rohkaisua, kiittämistä ja kehumista silloin, kun vanhemmat viettävät aikaa perhetuki-

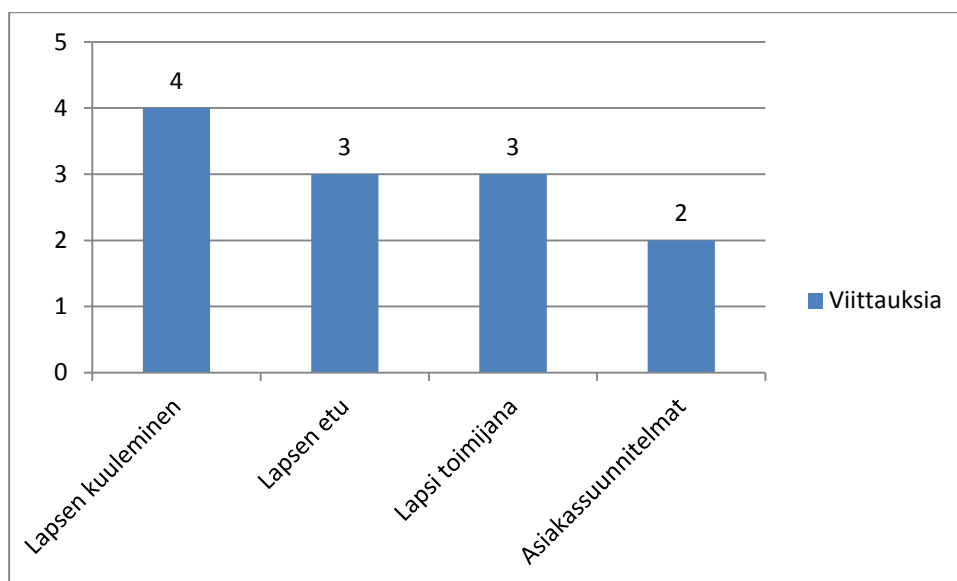
keskuksella. Tarinat eivät tuo esiin arkea lapsen kanssa perhetukikeskuksella, vaikka se on suuri osa ohjaajien työtä. Vain yhdessä (1) tarinassa tuodaan esiin rajojen asettaminen lapselle, vaikka sekin on perhetukikeskuksen ohjaajien päivittäistä työtä.

Yhteistyöhön viitataan viisi (5) kertaa. Löysimme tarinoista kaksi (2) viittausta yhteistyöhön koulun kanssa ja kaksi (2) aidon yhteistyöilmapiirin syntymisen vanhempien kanssa olevan tärkeää. Eräs tarina kuvaa yhteistyöilmapiirin syntymistä niin, että ”kohtelemalla vanhempia lapsiensa asiantuntijoina” saavutetaan vanhempien luottamus. Yksi (1) viittaus liittyy ohjaajien yhteydenpitoon vanhempien kanssa.

5.4 Lapsen kuuleminen

Tarinoissa viitataan lapsen kuulemiseen kolmetoista (13) kertaa. Tarinat tuovat esiin lapsen kuulemisen, lapsen edun huomioonottamisen, lapsen toimijana ja lapsen roolin asiakassuunnitelmassa.

Kuva 5. Lapsen kuuleminen

Neljässä (4) viittauksessa mainitaan lapsen kuuleminen. Tarinoissa tuodaan esiin seuraavia ajatuksia: ”lapsi on tullut kuulluksi”, ”lapsen omaa mielipidettä on kuunneltu” sekä ”vanhempien ja lasten mielipiteitä on kuunneltu ja kunnioitettu”. Erään tarinan mukaan lapsi kokee, että ”sosiaalityöntekijä päättää asioistani, mutta hän ei ole kysynyt minulta”. Lapsen etuun viitataan kolme (3) kertaa. Eräessä tarinassa yhteistyötohot ”ovat yhdessä ajaneet lapsen etua verkostopalavereissa”, kun taas toisessa tode-

taan, että ”lapsen etu hukkuu toimijoiden välienselvittelyjen taakse”. Yhdessä (1) tarinassa mainitaan lapsen edun tulleen huomioiduksi hyvin.

Lapseen toimijana ja itsenäisenä tekijänä viitataan kolme (3) kertaa. Yhdessä (1) tarinassa tuodaan esiin, että ”koko prosessin tulee olla rehellinen lapselle, että hän tietää missä mennään”, ja toisessa (1) tarinassa todetaan, että ”lapselle on kerrottu ikätason mukaisesti miksi ei voi asua omien vanhempien luona”. Yksi (1) kirjoittaja tuo esiin sen, että ”kaikki päätökset on tehty lasta kunnioittaen”. Tarinoista löytyy kaksi (2) viittausta asiakassuunnitelmiin. Yhdessä (1) tarinassa todetaan, että ”lapsen asioista on neuvoteltu etukäteen viranomaisten, syntymä- ja sijaisvanhempien kanssa”. Toisessa (1) tarinassa kirjoittaja toi esiin sen, että ”lapsi on saanut osallistua osan ajan asiakasneuvotteluihin”.

6 VARIOINTI

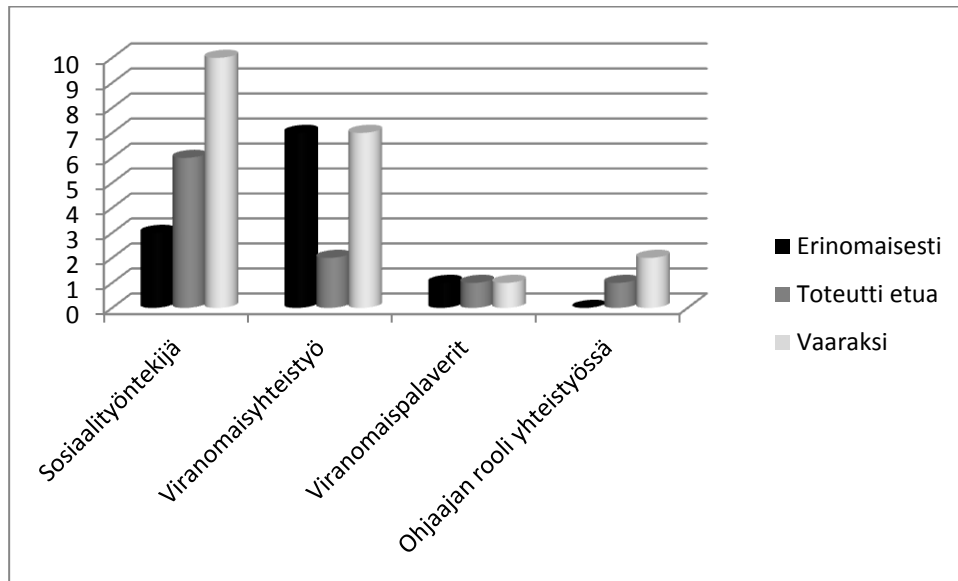
Tulostimme erinomaisesti onnistuneita, lapsen edun mukaisia ja lapselle vaaraksi olleita asiakasneuvottelutarinoita kyseisten teemojen mukaan jaoteltuina, erivärisille paperille. Tulostimme lapsen etua vaarantaneen punaiselle, edun mukaiset keltaiselle ja erinomaiset vihreälle paperille. Leikkasimme löytämämme pääkohdat irti ja lajitelimme ne teemoittain niin, että näimme teemoista ohjaajien näkemykset toiminnan onnistumisen mukaan. Ensimmäiseksi havaitsimme, että lapselle vaaraksi nähdyssä toiminnassa kirjoittajat olivat jättäneet oman roolinsa kokonaan huomiotta. Vanhempien ja sosiaalityöntekijän rooleista löytyi paljon viittauksia niissä tarinoissa, joissa lapsen etu vaarantui. Myös sijaisvanhempien rooli ja lapsen edun huomiotta jättäminen näkyivät näissä tarinoissa. Sosiaalityöntekijän rooli onnistuneessa ja epäonnistuneessa yhteistyössä näytti tarinoiden mukaan olevan suuri.

6.1 Viranomaisyhteistyö

Tarinoista, joissa lapsen etu toteutuu erinomaisesti, löytyy kymmenen (10) viittausta viranomaisyhteistyöhön. Tarinoissa, joissa lapsen etu toteutui, kirjoittajat viittaavat kahdeksan (8) kertaa viranomaisyhteistyöhön. Seitsemäntoista (17) viittausta viranomaisyhteistyöhön liittyy tarinoihin, joissa lapsen etu vaarantui. (Kuva 6.)

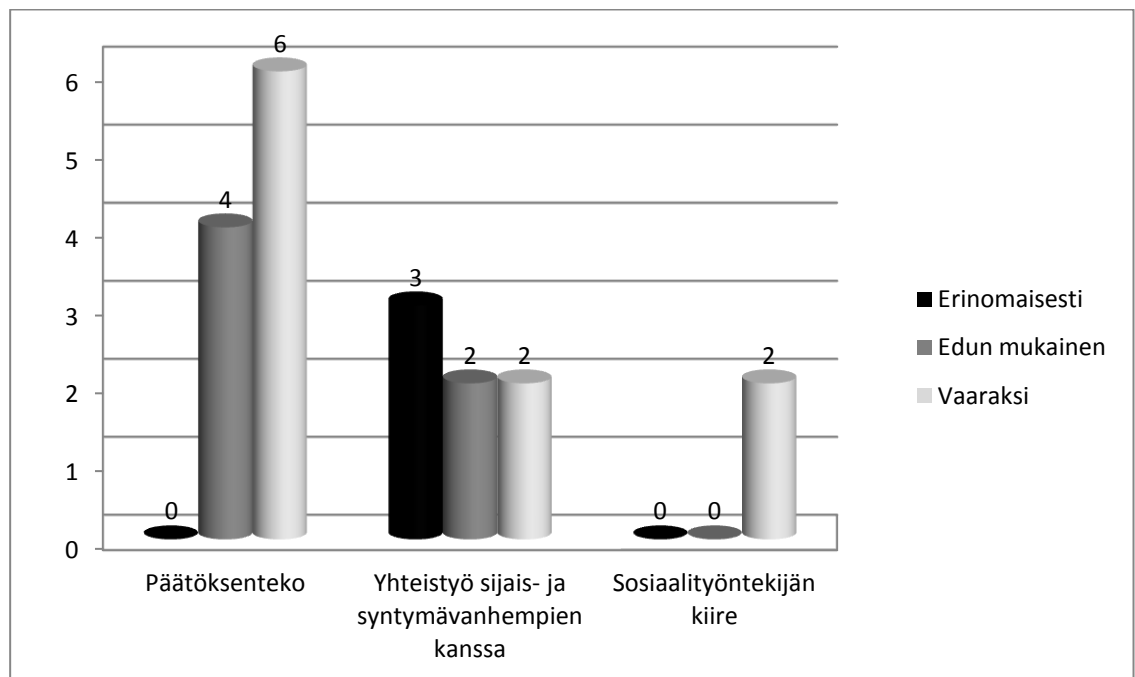

Kuva 6. Viranomaisten rooli

Tarinoissa, jotka liittyvät erinomaisesti lapsen etua toteuttavaan viranomaisyhteistyöhön, sosiaalityöntekijän rooliin viitataan kolme (3) kertaa. Kuudessa (6) tarinassa, joissa lapsen etu toteutuu, nostetaan esiin sosiaalityöntekijän rooli. Kymmenen (10) viittausta sosiaalityöntekijän rooliin koskee tarinoita, joissa lapsen etu vaarantuu viranomaisyhteistyön vuoksi. (Kuva 7.)

Kuva 3. Sosiaalityöntekijä

Sosiaalityöntekijän päätöksentekoon liittyy kymmenen (10) viittausta. Näistä viittauksista neljä (4) koskee tarinoita, joissa lapsen etu on toteutunut, ja kuusi (6) tarinoita, joissa yhteistyö on ollut vaaraksi lapsen edulle. Lapsen edun mukaisissa yhteistyötarinoissa ”sosiaalityöntekijä on tavannut lasta ja kuullut lapsen mielteitä”, ”sosiaalityöntekijä tekee johtopäätökset kuultujen ja käsiteltyjen asioiden perusteella” ja ”sosiaalityöntekijä tekee päätökset ja haluaa seurata tilannetta jatkossakin”. Eräs kirjoittaja toteaa, että ”siirtyminen sijaisperheeseen tapahtui vähitellen”.

Viittauksissa viranomaisyhteistyöhön, joka vaarantaa lapsen edun, mainitaan muun muassa, että ”sosiaalityöntekijä on jo päättänyt asian mielessään, eikä kuuntele mielipiteitä”. Sosiaalityöntekijä myös ”jatkaa sijoitusta ilman näyttöä”. Tarinoissa on myös neljä (4) viittausta siihen, ettei sosiaalityöntekijä ole ollut tasapuolinen äidin ja isän välillä. Eräässä tarinassa kerrotaan, että ”viranomaiset ottivat huomioon vain toisen osapuolen näkemykset, eivätkä jakaneet keskenään tietoa”. Toisessa tarinassa puolestaan tuodaan esiin, että ”viranomaiset uskoivat mieluummin äitiä kuin isää”. Erään tarinan mukaan sosiaalityöntekijän objektiivisuuden puutteen takia ”lapsi on sijoitettu turhaan”, ja toisessa ”sosiaalityöntekijä on mennyt mukaan etävanhemman huoleen, eikä ole huomionnut toisen vanhemman näkökulmaa”.

Sosiaalityöntekijän yhteistyöhön sijais- ja syntymävanhempien kanssa viitataan seitsemän (7) kertaa. Näistä kolme (3) viittausta liittyy tarinoihin, joissa lapsen etu on toteutunut erinomaisesti, kaksi (2) viittausta tarinoihin, joissa lapsen etu on toteutunut, ja kaksi (2) viittausta tarinoihin, joissa lapsen etu on vaarantunut.

Erinomaisesti lapsen etua toteuttaneessa yhteistyössä ”vanhemmille on kerrottu sijoituksen perusteet” ja ”sosiaalityöntekijä on tavannut säännöllisesti lasta ja vanhempia ja sijaisvanhempia antaen tukea ja kannustusta”. ”Lapsella on ollut mahdollisuus säilyttää sukulaissuhteet hänelle tärkeisiin ihmisiin”, eräs kirjoittaja toteaa. Tarinoissa, joissa lapsen etu toteutui, ”sekä sijais- että syntymävanhempien on helppo sopia asioista sosiaalityöntekijän kanssa”. ”Pysäytysjakson aikana vanhemmat”, mainitaan eräässä tarinassa, ”saivat tavata lasta ja heihin oltiin yhteydessä”. Tarinoissa, joissa lapsen etu on vaaraksi, ”sijaisvanhemmat eivät ole saaneet tukea sijaishuollolta” ja ”biologiset vanhemmat halusivat huomioida lapsia yksilöinä”. Kahdessa (2) tarinassa, jossa lapsen etu on vaarantunut, kirjoittajat tuovat esiin sosiaalityöntekijän kiireen. Eräässä tarinassa todetaan, että ”ei olla ehditty tapaamaan tarpeeksi usein”, ja toisessa,

että ”sosiaalityöntekijä on vaihtunut tiuhaan, eikä ole ehtinyt tutustua lapseen”. Viranomaisyhteistyöhön viitataan seitsemän (7) kertaa tarinoissa, joissa lapsen etu on toteutunut erinomaisesti. Lapsen etua toteuttaneissa tarinoissa viitataan viranomaisyhteistyöhön kaksi (2) kertaa. Seitsemän (7) viittausta viranomaisyhteistyöhön liittyy tarinoihin, joissa lapsen etu vaarantuu. Kaikki kolme (3) viittausta viranomaisten yhteistyöstä vanhempien kanssa liittyvät tarinoihin, joissa lapsen etu on toteutunut erinomaisesti. Näissä tarinoissa ”vanhemmat ovat tasavertaisia yhteistyökumppaneita sosiaalityöntekijän ja ohjaajien kanssa”. Tarinoissa tuodaan esiin, että ”viranomaiset ovat ottaneet lapsen vanhemmat hyvin huomioon”, mistä on syntynyt ”rakentava vuorovaikutus”. Viranomaisilla on myös ”yhtenäinen käsitys tavoitteista vanhempien kanssa”.

Viranomaisten väliseen yhteistyöhön viitattiin seitsemän (7) kertaa. Kolmessa (3) viittauksessa yhteistyö on palvellut erinomaisesti lapsen etua. Näissä viittauksissa ”jokainen yhteistyötaho tietää mitä on sovittu ja miksi” ja ”jokainen taho on omalta osaltaan panostanut lapseen ja ajatellut hänen tarpeitaan huomioiden yksilöllisyyden”. Yhdessä viittauksessa todetaan, että ”aina yhteistyö ei ole sujuvaa ja jokaisella on erilainen näkökulma”, mutta tämä todetaan yhteistyön palvellessa lapsen etua erinomaisesti. Neljä (4) viittausta liittyy tarinoihin, joissa yhteistyö vaarantaa lapsen edun. ”On vaarallista jos muista toimijoista puhutaan epäkunnioittavasti lapsen kuullen tai halutaan lasten kääntyvän muita vastaan”, kirjoitetaan eräässä tarinassa. Yhdessä tarinassa tuodaan esiin, että ”yhteistyön toimimattomuus voi olla vaarallista”, ja toisessa todetaan, että ”kaikki osapuolet eivät olleet tietoisia lasta koskevista asioista”. Tämä johtaa epäluottamukseen. Yhdessä tarinassa tuodaan esiin se, että viranomaisilla ei ollut ”yhteisiä pelisääntöjä”.

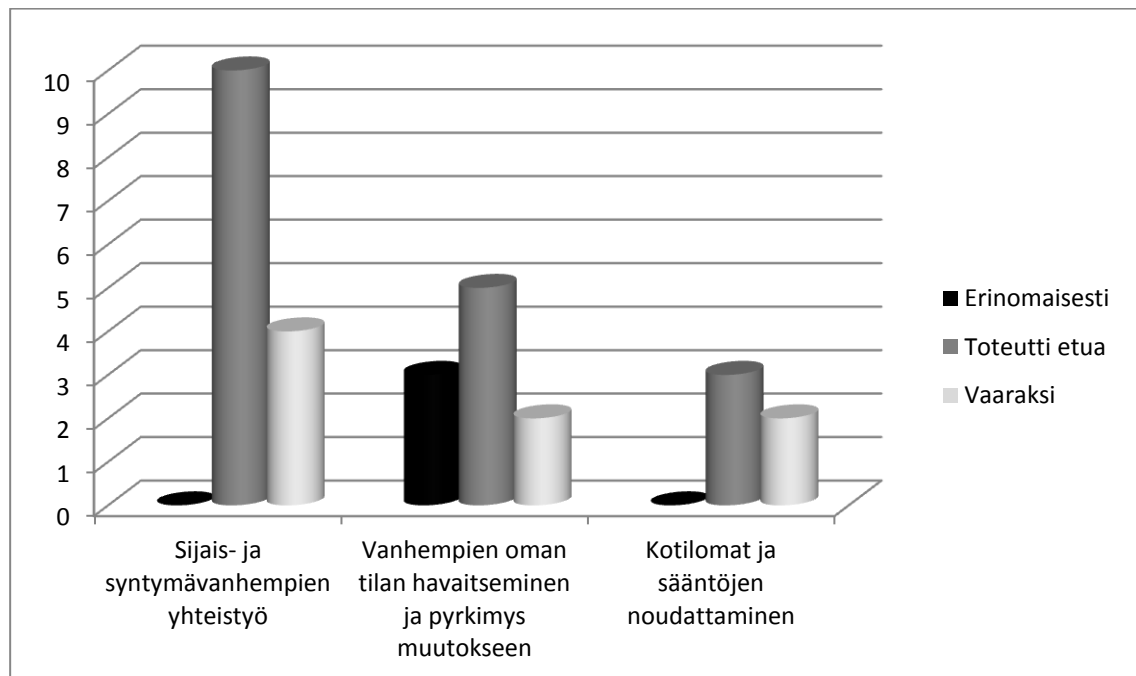
Viranomaispalavereihin viitataan kolmessa (3) tarinassa. Yksi (1) kirjoittaja huomioi, että viranomaisyhteistyössä, joka palvelee lapsen etua erinomaisesti, ”asiakassuunnitelmien tarkastukset” pidetään ”säännöllisesti tukiverkoston ollessa mukana”. Tarinassa, jossa yhteistyö palvelee lapsen etua, ”sijoituksen alussa” pidettiin ”vanhempien, ohjaajien ja sosiaalityöntekijän palaveri”, jossa ”määriteltiin tavoitteet”. Tarinassa, joka liittyy yhteistyöhön, kun lapsen etu on vaarassa, kirjoittaja tuo esiin, että ”viranomaisneuvottelu tuottaa oikeaa tietoa, kun vanhemmat eivät ole paikalla”.

Ohjaajan rooliin viranomaisyhteistyössä viitataan kolme (3) kertaa. Näistä yksi (1) viittaus liittyy tarinaan, missä lapsen etu toteutui, ja kaksi (2) tarinaan, jossa lapsen etu vaarantui. Lapsen edun mukaisessa tarinassa ”ohjaaja on ollut asiakassuunnitelmassa mukana ja kertonut lapsen asian”. Tarinoissa, jotka liittyvät lapsen edulle vaaraksi olevaan yhteistyöhön, ”ohjaaja yrittää kertoa pysyvyyden tarpeesta yhteistyötahoille” ja ”ohjaajat noudattavat sosiaalityöntekijän ohjeistusta, koska heitä ei kuulla”.

6.2 Vanhemmuus

Sijais- ja syntymävanhempien yhteistyöhön ei viitattu kertaakaan tarinoissa, jotka koskivat erinomaisesti lapsen etua toteuttavaa yhteistyötä. Lapsen edun mukaisissa yhteistyötarinoissa sijais- ja syntymävanhempien yhteistyöhön viitataan kymmenen (10) kertaa. Tarinoissa, jotka koskevat lapsen etua vaarantavaa yhteistyötä, sijais- ja syntymävanhempien yhteistyöhön viitataan neljä (4) kertaa. Neljä (4) viittausta koskee sijaisvanhempien arvostusta syntymävanhempien vanhemmuutta kohtaan tarinoissa, jotka koskevat lapsen edun mukaista yhteistyötä. (Kuva 8.)”

Kuva 8. Vanhemmuus

Sijaisvanhemmat ovat tietoisia ja pyrkivät siihen, että lapsi palaa kotiin”, mainitaan yhdessä tarinassa. Toisessa tarinassa kirjoittaja puolestaan kertoo, että ”sijaisperhe arvostaa syntymävanhempien ja lapsen suhdetta”. Eräässä tarinassa tuodaan esiin, että

”sijaisvanhempien välit lasten omiin vanhempiin ovat hyvät”, ja toisessa, että ”sijaisvanhemmat pitävät lasten ja vanhempien tapaamisia tärkeinä ja pyrkivät tukemaan niitä”. Kolme (3) tarinaa viittaa sijaisvanhempien ja syntymävanhempien toimivan yhteistyön merkitykseen lapsen edun toteutumisessa. ”Sijaisvanhemmat pitävät vanhempia ajan tasalla lasten asioista tiiviisti” ja ”vanhemmat voivat ottaa matalalla kynnyksellä yhteyttä sijaisvanhempiin saadakseen tukea”, tulee ilmi tarinoista. Yhdessä (1) tarinassa todetaan, että ”syntymä- ja sijaisvanhempien yhteistyö on toiminut”.

Lapsen etua toteuttavissa yhteistyötarinoissa tuodaan esiin, että ”sijaisperheellä on lupaa kiintyä” ja ”vanhemmat ymmärsivät, että sijaisvanhemmat eivät yritä korvata heitä”. Yhdessä (1) tarinassa sijaisperheeseen sopeutuminen oli lapselle vaikeaa, koska ”vanhemmat eivät osanneet päästää irti”. Tarinoissa, jotka koskevat lapsen etua vaarantavaa yhteistyötä, tuodaan esiin sijaisperheen liiallinen kiintymys lapseen. ”Sijaisperhe vastustaa huostaanoton purkua, koska pelkäävät menettävänsä lapsen”, eräs kirjoittaja tuo esiin. Toisaalta toisessa tarinassa tuodaan esiin se, että ”sijaisvanhemmat ovat väsyneitä ja ahdistuneita lapsen kertomuksiin kotiolloistaan”. Yhdessä tarinassa viitataan lapsen epävarmuuteen sijaisperheessä. Hän kirjoittaa ”sijaisperheessä minusta huolehditaan, mutta ne ei välitä kun itken öisin”. Yhdessä lapsen etua vaarantavassa yhteistyötilanteessa kerrotaan, että ”lapsen etu olisi saada jäädä sijaisperheeseen, koska ei ole elänyt vanhempiensa kanssa”.

Vanhemmuuteen viitataan kolme (3) kertaa, kun yhteistyö toteutti lapsen etua erinomaisesti. Kun yhteistyö oli lapsen edun mukaista, viitataan vanhemmuuteen kahdeksantoista (18) kertaa. Tarinoissa, joissa yhteistyö vaarantaa lapsen edun toteutumisen, vanhemmuus mainitaan kahdeksan (8) kertaa.

Vanhempien oman tilan havaitseminen ja pyrkimys muutokseen on mainittu kolme (3) kertaa tarinoissa, joissa lapsen etu toteutuu erinomaisesti. Viisi (5) viittausta koskee tarinoita, joissa lapsen etu on toteutunut. Kaksi (2) viittausta liittyy toimintaan, jossa lapsen etu on vaarantunut.

Erinomaisesti toteutuneisiin yhteistyötilanteisiin liittyy, että ”vanhemmat ovat sitoutuneet”, ”vanhemmat haluavat ottaa apua jatkossa” ja että ”vanhemmat olleet suostuvaisia”. Niihin viittauksiin, joissa lapsen etu on toteutunut, liittyvät maininnat: ”vanhemmat motivoituneita”, ”vanhemmat kaipaavat apua” ja ”vanhemmat raitistuneet”. Motivaatioon liittyy myös, että ”vanhemmat osallistuvat koulupalaveriäihin ja jakavat

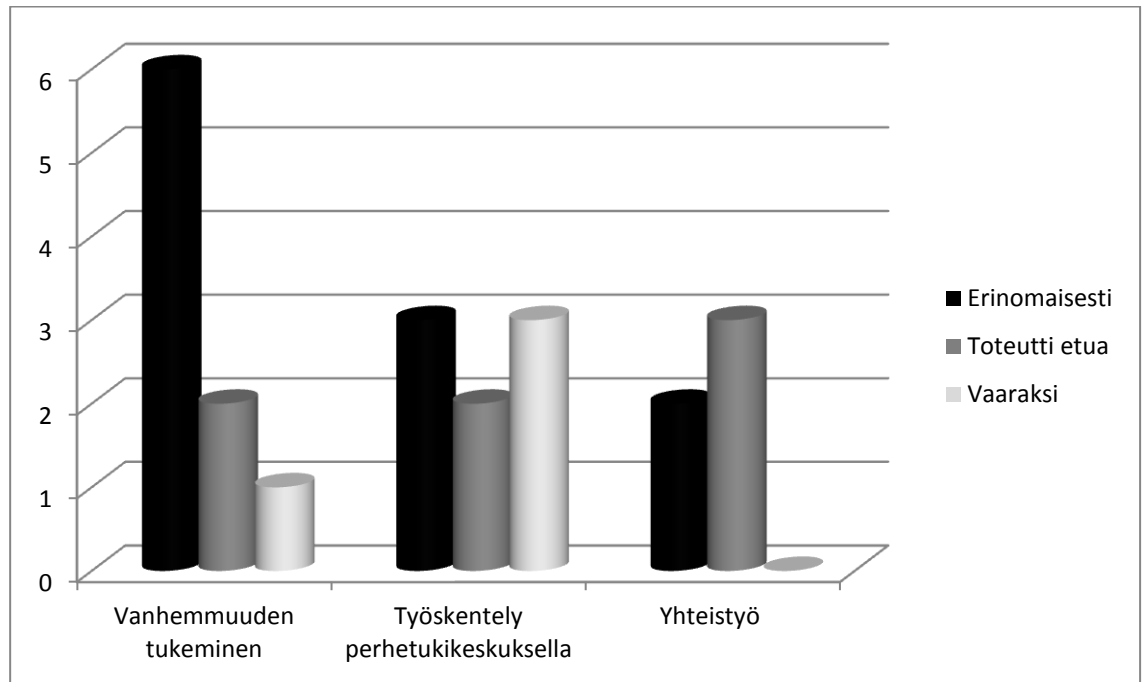
tiedon ohjaajille”. Eräässä tarinassa tuodaan esiin, että ”vanhemmat eivät ymmärrä toimintansa vääryyttä”. Tarinoissa, lapsen edun vaaratilanteista kirjoittajat mainitsevat, että vanhemmat eivät ”juttele yhdessä” ja he riitelevät.

Jaetusta vanhemmuudesta variointi tuo esiin sen seikan, että yksikään viittaus kotilomiin ei liity tarinoihin, joissa lapsen etu on toteutunut erinomaisesti. Kuitenkin kolme (3) viittausta kotilomiin liittyy siihen, että lapsen etu on toteutunut. Kaksi (2) viittausta kotilomiin liittyy tarinoihin, joissa yhteistyö on vaarantanut lapsen edun. Tarinoissa, joissa lapsen etu on toteutunut, tuodaan esiin, että ”lapsi on tavannut säännöllisesti kerran kuukaudessa vanhempiaan viikonloppuisin”. Kotilomasäännöt mainitaan kahdessa (2) viittauksessa. ”Vanhempien ja lapsen tapaamiset ovat sujuneet hyvin ja he ovat pyrkineet noudattamaan sovittuja asioita”, kerrotaan eräässä tarinassa. Toisessa tarinassa tuodaan esiin ”vanhempien ja ohjaajien laatimat kotilomasäännöt, joihin sitoudutaan”. Viittauksissa lapsen edun vaarantumiseen huomioidaan, että ”kotilomilla lapsen tilanne vesitty” ja ”kotilomilla äiti ei kykene rajoittamaan lastaan”.

6.3 Ohjaajan rooli

Ohjaajan rooliin yhteistyön toteuttaessa erinomaisesti lapsen etua on viitattu yhdeksän (9) kertaa. Tarinoissa, joissa yhteistyö on lapsen edun mukaista, viitataan ohjaajan rooliin myös yhdeksän (9) kertaa. Silloin kun yhteistyö on vaaraksi lapsen edulle, ohjaajan rooli mainitaan neljä (4) kertaa. (Kuva 9.)

Kuva 9. Ohjaajan rooli

Tarinoissa, joissa lapsen etu on toteutunut erinomaisesti, ohjaajan rooli on ollut vanhemmuuden vahvistaminen keskustelujen ja perhetapaamisten kautta. Perhetyö, keskustelut ja vanhemmuuden vahvistaminen on mainittu kuudessa (6) viittauksessa niissä tarinoissa, joissa lapsen etu on toteutunut erinomaisesti. Kahdessa (2) tarinassa, joissa lapsen etu on toteutunut, mainitaan perhetapaamiset ja ohjaajan rooli keskusteluapuna vanhemmille. Lapsen edun toteutuessa viitataan ohjaajan rooliin rajojen asettamisessa lapselle lapsen ollessa sijoitettuna perhetukikeskuksella. Yksi (1) viittaus liittyy tilanteeseen, jossa lapsen etu on ollut vaarassa. Tässä kirjoittaja mainitsee, että asiakkaan kanssa on keskusteltu. Kuitenkin on havaittavissa, että kirjoittaja on sekoittanut tarinan, koska tarinassa kaikki sujuu hyvin.

Ohjaajan rooli liittyy kuudessa (6) tarinassa erinomaiseen lapsen edun toteutumiseen. Kolmessa (3) viittauksessa lapsen etu oli toteutunut. Kirjoittajat tuovat esiin oman roolinsa yhteistyössä vain yhden (1) kerran tapauksissa, joissa toiminta on ollut lapsen edulle vaaraksi. Tämäkin viittaus näyttää olevan kirjoitettu epähuomiossa tarinaan, jossa toiminta on ollut lapsen edulle vaaraksi, ja kirjoittaja on selvästi kertonut toiminnan olleen positiivista lapsen edulle. Työskentely perhetukikeskuksella ilmenee useassa viittauksessa tarinoihin, joissa lapsen etu on vaarassa. Toisaalta se ilmenee myös kolmessa (3) viittauksessa, jossa lapsen etu toteutuu, mutta vain yhdessä (1) tarinassa, jossa lapsen etu toteutuu erinomaisesti. Kun lapsen etu toteutuu erinomaisesti,

on ”vanhempia kehuu, kiitetty ja tuettu” ja heidän ”toimintaa havainnoitu ja arvioitu”.

Lapsen etua toteuttavissa tarinoissa ”lasten kuulumiset soitettiin päivittäin”, ”lapset saavat käydä kotona päivälomilla ja vanhempien kykyä arvioitiin perheneuvolassa”. Eräässä tarinassa tuodaan ilmi, että lapsen edun toteutuessa ohjaajan ”yhteenvedot sosiaalityöntekijälle ovat olleet aitoja, neutraaleja ja tulkintavapaita”.

Tarinoissa tuodaan kolme (3) kertaa esiin ohjaajan toiminta perhetukikeskuksella, kun lapsen etu on vaarassa. Näissä viittauksissa ”ohjaaja on kertonut huolen sosiaalityöntekijälle”, ”ohjaajat ovat valvoneet ja kirjanneet tapaamiset” ja ”asiakkaan äidin kanssa on keskusteltu”. Näistä viittauksista tulee ilmi se, että vaikeammat asiakastapaukset vaativat valvontaa ja raportointia sosiaalityöntekijälle. Viittauksista ei käy ilmi, miksi ohjaajan toiminta on ollut vaaraksi lapsen edulle tai onko ohjaajan toiminta vaikuttanut lapsen edun toteutumiseen.

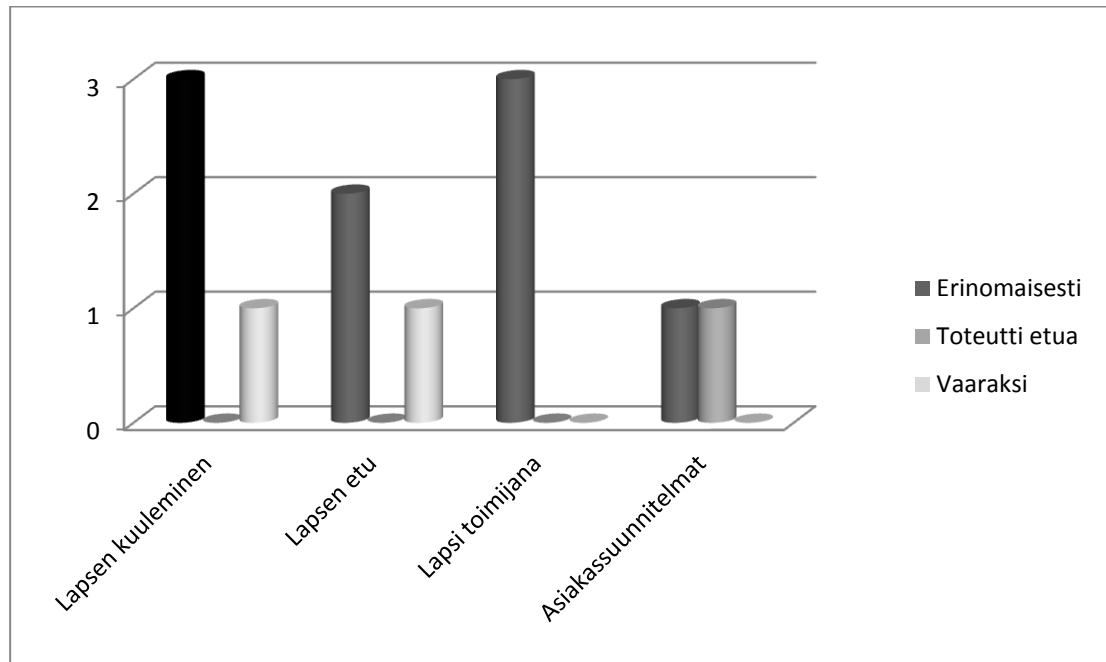
Ohjaajien yhteistyö vanhempien kanssa tulee esiin viidessä (5) viittauksessa. Ohjaajien yhteistyötä vanhempien kanssa ei mainita kertaakaan silloin, kun toiminta on vaaraksi lapsen edulle. Ohjaajien yhteistyö vanhempien kanssa mainitaan kaksi (2) kertaa silloin, kun yhteistyö palvelee erinomaisesti lapsen etua ja kolme (3) kertaa lapsen edun toteutuessa. Silloin, kun lapsen etu toteutuu erinomaisesti, ohjaajat ”olivat saavuttaneet vanhempien luottamuksen kohtelemalla heitä lapsiensä asiantuntijoina”. Toisessa tarinassa, jossa lapsen etu toteutuu erinomaisesti, käytetään termiä ”yhteistyön ja luottamuksen synty”. Niistä kolmesta (3) viittauksesta, joissa lapsen etu toteutuu, kaksi (2) viittausta liittyy yhteistyöhön kouluasioissa. Yhteistyöstä kerrotaan: ”ohjaajilla yhteys kouluun” ja ”ohjaajat osallistuvat koulupalaveriin jos vanhemmat eivät pääse”. Eräässä tarinassa tuodaan esiin ohjaajan rooli yhteydenpidossa, kun lapsi on kotilomilla vanhempien luona.

6.4 Lapsen kuuleminen

Lapsen kuuleminen mainitaan yhdeksän (9) kertaa yhteistyön toteuttaessa lapsen etua erinomaisesti. Yhdessä (1) tarinassa, jossa lapsen etu toteutuu, viitataan lapsen kuulemiseen kerran (1). Tarinoissa, jotka olivat vaaraksi lapsen edulle, huomioidaan kaksi (2) kertaa lapsen kuuleminen. (Kuva 10.)

Kuva 10. Lapsen kuuleminen

Lapsen kuulemiseen viitataan tarinoissa neljä (4) kertaa. Näistä kolme (3) liittyy tarinoihin, joissa yhteistyö palvelee erinomaisesti lapsen etua. Eräässä tarinassa kerrotaan, että ”lapsi on tullut kuulluksi”, ja toisessa, että ”lapsen omaa mielipidettä on kuunneltu”. Yksi viite tuo esiin sen, että ”vanhempien ja lasten mielipiteitä on kuunneltu ja kunnioitettu”. Viittauksessa, joka koskee lapsen etua vaarantavaa yhteistyötä, kerrotaan lapsen kannaksi se, että ”sosiaalityöntekijä päättää asioistani mutta hän ei ole kysynyt minulta”. Lapsen etuun viitataan kolme (3) kertaa. Kaksi (2) niistä ilmenee tarinoissa, joissa yhteistyö on palvellut erinomaisesti lapsen etua. Toisessa näistä tarinoista todetaan, että ”lapsen etu on huomioitu hyvin”, ja toisessa puolestaan, että ”yhteistyötahot ovat yhdessä ajaneet lapsen etua verkostopalaverieissa”. Yksi (1) viittaus lapsen etuun liittyy tarinaan, jossa yhteistyö vaarantaa lapsen edun. Tällöin todetaan, että ”lapsen etu hukkuu toimijoiden välien selvittelyjen taakse”.

Kolme (3) viittausta koskee yhteistyötilanteita, jotka palvelevat lapsen etua erinomaisesti. Eräässä tarinassa asia kiteytetään seuraavasti: ”Kaikki päätökset on tehty lasta kunnioittaen”. Toisessa tarinassa tuodaan esiin, että ”koko prosessin ajan tulee olla rehellinen lapselle, että hän tietää missä mennään”. Yksi (1) kirjoittaja kertoo, että ”lapselle on kerrottu ikätason mukaisesti miksi ei voi asua omien vanhempien luona”. Kaksi (2) mainintaa koskee asiakassuunnitelmia. Tarinassa, jossa yhteistyö palvelee erinomaisesti lapsen etua, kerrotaan, että ”lapsen asioista on neuvoteltu etukäteen vi-

ranomaisten, syntymä- ja sijaisvanhempien kanssa”. Viittauksessa, joka koskee tarinaa, missä lapsen etu on toteutunut, ”lapsi on saanut osallistua osan ajan asiakasneuvotteluihin”.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Selvin johtopäätös tarinoiden perusteella on se, että jaettu vanhemmuus ei näyttäydy käytännön kasvatuskumppanuutena lainkaan perhetukikeskuksen ohjaajien toiminnassa. Jaettua vanhemmuutta ei suoranaisesti esiinny yhdessäkään tarinassa. Voidaan todeta, että vanhemmuuteen houkuttelu ja vanhemmuuden kontrollointi näkyvät jaetun vanhemmuuden rooleista selvimmän keräämistämme tarinoista. Käytännöllinen kasvatuskumppanuus ei näyttäydy ohjaajan työssä arjen tasolla, mutta tarinoissa tulee selvästi esiin se, että aito yhteistyö on onnistuneen työskentelyn edellytys. Tämä koskee sekä viranomaisyhteistyötä, perhetyötä että perhekeskusteluja. Yhteistyö korostuu viranomaisten roolissa, ja voidaankin ajatella, että vanhemmuudessa ja sen tukemisessa tarvittaisiin entistä enemmän viranomaisten apua, koska he monesti ovat vastuussa myös päätöksistä. Tarinoiden perusteella on tärkeää, että viranomaiset arvostavat ja kuuntelevat kaikkia yhteistyötahoja sekä ottavat heidän näkemyksensä huomioon.

Ohjaajan rooli on lapsen edun tuominen esiin viranomaispalavereissa ja toisaalta perhetyön tekeminen. Molemmat työn osa-alueet tukevat lapsen etua pitkällä tähtäimellä. Ohjaajan rooli on kuulla lasta sekä aikuisia ja viedä oma neutraali ja ammatillinen näkemys yhteistyökumppaneille, joten viranomaisyhteistyö on korostunut vastauksissa. Ohjaajan rooli on tukea vanhempana olemista ja vanhempana toimimista. Ohjaajan rooliin liittyy myös vanhemmuuden kontrollointi ja vanhemmuuteen houkuttelu. Nämä osa-alueet liittyvät perhekeskusteluihin ja perhetapaamisiin, joissa pääasiassa tuetaan vanhemmuutta ja houkutellaan siihen, mutta myös kontrolloidaan vanhemmuutta selvittämällä vanhempana toimimista ja vanhempana olemista.

Vanhempien- ja sijaisvanhempien yhteistyö on toinen tärkeä tekijä jaetussa vanhemmuudessa. Heidän välilleen tulisi rakentua käytännöllinen kumppanuus. Tarinoissa näkyy myös se, että syntymävanhempien on tärkeä nähdä oma tilansa realistisesti, jotta käytännöllinen kumppanuus toimii. Schmittin ja Pihan (2008) esiin tuomat vanhempana olemisen ja vanhempana toimimisen näkyvät sijais- ja syntymävanhempien yhteistyössä. Sijaisvanhempien tulee arvostaa syntymävanhempien vanhempana olemista ja tukea heidän vanhempana toimimistaan. Toisaalta syntymävanhempien on

tärkeä antaa sijaisvanhemmille lupa vanhempina olemiseen ja hyväksyä heidän vanhempana toimimisensa. Ammatillisuus ja etiikka heijastuvat myös sijaisvanhempien toiminnassa niin, että heidän tulee arvostaa syntymävanhempien vanhempina olemista, vaikka näiden vanhempina toimiminen olisikin heikkoa. On ehkä syytä pohtia, voidaanko sijaisvanhemmilta vaatia ammatillista etiikkaa, sillä he eivät ole alan ammattilaisia.

Eräs ohjaajan tehtävä on pitää vanhempia ajan tasalla lasten asioista sijoituksen aikana ja pysyä ajan tasalla lapsen kotilomien sujumisesta sijoitusjakson aikana. Jaettu vanhemmuus ei näy ohjaajan työnä lapsen parissa, vaan pikemminkin vanhemman tukijana ja neuvojana. Ohjaajan toiminta lapsen kanssa jää vain yhteen mainintaan rajojen asettamisesta perhetukikeskuksella. Vastauksien perusteella jaettu vanhemmuus näkyy perhetukikeskuksen ohjaajien työssä voimakkaimmin eräänlaisena koordinoituna viranomaisten, vanhempien ja esimerkiksi koulun välillä. Tämä on Laakson (2012) mainitsemaa käytännöllistä kumppanuutta. Ohjaajien tehtävään kuuluu jaettu vanhemmuus sijoitusjakson aikana yhteydenpitona vanhempien kanssa, kun lapsi on laitoksessa. Vanhemmuuden kontrollointi on yksi osa työtä lapsen ollessa kotilomilla.

Tarinoissa tulee ilmi myös se, että lapsen edun tulee olla kaikilla toimijoilla johtava ajatus. Tähän liittyy se, että lasta kuullaan ja lapsi saa osallistua päätöksentekoon mahdollisuuksien mukaan. Silloin, kun kaikki osapuolet ajattelevat lapsen etua, on käytännöllinen kumppanuus eri osapuolten välillä luontevaa. Lapsen etu liittyy oleellisesti myös ammatillisuuteen ja etiikkaan. Päätökset eivät saa perustua aikuisten henkilömiaongelmiin, vaan ammattilaisen täytyy kyetä näkemään lapsen etu toimijoiden mahdollisten ristiriitojen ylitse.

Variointi nostaa esiin selvästi muutamia seikkoja, jotka liittyvät onnistuneeseen jaettuun vanhemmuuteen. Lapsen etua erinomaisesti palvelleissa tarinoissa ohjaaja tukee vanhemmuutta. Toisaalta kirjoittajat nostavat lapsen etua vaarantaneissa yhteistyötilanteissa huomattavan usein ilmi sosiaalityöntekijän roolin. Puhuttaessa viranomaisista yleensä nousee esiin tasaisemmin myös lapsen etua toteuttaneita yhteistyötilanteita. Lapsen ja vanhempien kuuleminen ja heidän mielipiteidensä huomioon ottaminen asiakassuunnitelmissa nostetaan esiin tärkeänä tekijänä asiakasyhteistyön onnistumisen kannalta.

Vastauksista on havaittavissa se, että kysely tehtiin perhetukikeskuksen ohjaajille. Heidän roolinsa on selvästi enemmän vanhemmuuden tukemisessa ja viranomaisyhteistyössä kuin ohjaajilla, jotka tekevät työtä pitkäaikaisesti sijoitettujen lasten parissa. Vastauksissa, jotka koskevat ohjaajan roolia jaetussa vanhemmuudessa, on huomion arvoista se, että kun yhteistyö on lapsen edulle vaaraksi, vastaajat eivät tuo lainkaan ohjaajan roolia esille. Joko vastaajat eivät näe itseään toimijoina epäonnistuneissa asiakassuhteissa tai kokevat, että epäonnistuneet asiakassuhteet johtuivat siitä, ettei heillä ole roolia kyseisissä tilanteissa.

Erittäin tärkeänä lapsen etua erinomaisesti toteuttaneessa yhteistyössä ilmeni syntyvävanhempien oman tilan havaitseminen ja heidän pyrkimyksensä muutokseen. Toisaalta ohjaajien toiminnassa tärkeintä on keskustelu vanhempien kanssa perhekeskustelujen tai perhetyön muodossa. Tässä on havaittavissa saman asian kaksi puolta. Ohjaajat näkevät vanhempien motivaation ja ymmärryksen tilanteesta tärkeänä, ja juuri tästä syystä heidän kanssaan pyritään keskustelemaan ja käymään heidän tilannettaan läpi. Näin voidaan päästä, kuten tarinoista käy ilmi, pitkäaikaiseen ja lapsen etua erinomaisesti toteuttavaan lopputulokseen.

Ohjaajan työ perhetukikeskuksella näyttäytyy pitkälti yhteydenpitona vanhempien kanssa. Kotilomat näkyvät vastauksissa sekä erinomaisissa että lapsen etua vaarantaneissa tilanteissa. Voidaan ajatella, että kotilomat näyttäytyvät mittarina perheen todelliselle edistymiselle. Variointianalyysistä päätellen työskentely perhetukikeskuksella ei tuo muutosta lapsen tilanteeseen ilman perhekeskusteluja ja tiivistä yhteydenpitoa viranomaisten kanssa. Lapsen kuuleminen näyttäytyi lapsen etua erinomaisesti toteuttaneissa yhteistyötarinoissa, mutta viittausmäärät olivat melko pieniä.

Saattaa olla, että kehyskertomuksen sijoittuminen asiakassuunnitelmapalaveriin on voinut ohjata ohjaajien ajatuksia pois arkityöstä. Ehkä vastaukset olisivat olleet erilaisia, jos kehyskertomus olisi sijoittunut suoraan lastensuojelulaitoksen asiakastyön arkeen.

Perhetukikeskuksen rooli on arvioida ja auttaa vanhemmuudessa, mutta huomioitavaa on kuitenkin se, että niin kuin Schmitt & Piha (2008) tuovat esiin, lapselle on hyvin tärkeää varhainen kiintymyssuhde ja turvallisuus. Lapset saattavat olla perhetukikeskuksella puoli vuotta, ja onkin huomionarvoista, ettei yhdessäkään tarinassa vietetty aikaa lapsen kanssa eikä eletty tavallista arkea. On ehkä aiheellista pohtia, miten lap-

set kokevat oman sijoitusaikansa perhetukikeskuksella. Tämä olisi mielestämme erittäin tärkeä jatkotutkimuskysymys, joka nousee esiin aineistosta.

8 OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI

Opinnäytetyömme oli lähellä työtämme, joten meidän oli helppo suunnata ajatuksemme aiheeseen. Tarinoiden kerääminen sujui helposti. Teoriatietoa jaetusta vanhemmuudesta ja vanhemmuudesta yleensä oli vaikeaa löytää. Perhetukikeskus on omanlaisensa ja melko uusi toimintaympäristö, joten tutkimustietoa ei ollut saatavilla. Käytimme pohjatutkimuksina tutkimuksia lastenkodeista ja sijaisperheistä ja pohdimme niiden mahdollisia yhtymäkohtia perhetukikeskuksen arkeen. Lähteistä valitettavan suuri osa oli englanninkielisiä ja vaikeasti saatavilla olevia, joten jouduimme joko jättämään lähteet pois tai tyytymään toissijaisiin viitteisiin.

Ongelmamme alkoivat analysointivaiheessa. Laadullinen tutkimus – varsinkin sen analysointi – osoittautui hankalaksi. Vaikeaa oli tulosten, analysointitapojen ja tulkin-tojen runsaudenpula. Olimme ajoittain turhautuneita, mutta vaikka kävimme ajoittain toistemme hermoille, onnistuimme myös käyttämään toistemme vahvuuksia hyvin hyödyksemme.

Opinnäytetyöprosessi oli intensiivinen ja raskas, mutta opettavainen. Laadullinen tutkimus herätti ristiriitoja juuri sen runsauden takia. Analysointi tuntui ajoittain siltä, että emme saa mistään kiinni ja punainen lanka oli kateissa.

Kuitenkin tulosten hiljalleen selkeydyttyä ja ennen kaikkea tavoitteen selkeydyttyä tutkimuksemme alkoi saada muotoa. Tutkimuksemme on edelleen runsas ja epätarkka, mutta saimme nostettua esiin ohjaajien äänen ja luotua moniäänisyydestä sointuvan kokonaisuuden.

LÄHTEET

- Eskola J. 2001 Eläytymismenetelmän autuus ja kurjuus. S. 69—84 teoksessa Aaltola J. & Valli R.. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2001 Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kouvola perhetukikeskus. 2013. Kouvola kaupungin internetsivut. Saatavissa: <http://www.kouvola.fi/index/lapsiperheelle/lastensuojelu/kouvolanperhetukikeskus.html>. [Viitattu 16.11.2013.]
- KvaliMOTV. 2013. 7.3.4. Teemoittelu. KvaliMOTV-internetsivut. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html. [Viitattu 30.5.2013]
- Laakso, R. 2012. Vanhempien kanssa tehtävä työ ja moraalikysymykset lastenkodissa. S.25—42 teoksessa Forsberg, H. & Autonen-Vaaraniemi, L..Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö. 2012. Tampere:Vastapaino.
- Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1444.
- Lastensuojelulaki. 13.4.2007. Saatavissa:[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search\[type\]=pika&search\[pika\]=lastensuojelulaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search[type]=pika&search[pika]=lastensuojelulaki). [Viitattu 16.11.2013]
- Hakala J.T. 2001 Menetelmällisiä koetuksia S. 10—23 teoksessa Aaltola J. & Valli R. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Pösö, T. 2012. Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisisina kannanottoina. S. 75—97 teoksessa Forsberg, H. & Autonen – Vaaraniemi, L. 2012. Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.

Rantala I. 2004. Jonnan tarina. S.163—187 teoksessa Eskola J., Koski- Jännes A., Lamminluoto E., Saaranen A., Saastamoinen M. & Valtanen K. 2004. Tutkimusmenetelmällisiä reflektioita. Kuopio: Kuopio University Press.

Saaranen A. & Eskola J. 2004. Narratiiveja narratiiveista. Eläytymismenetelmäaineiston koettelua. S.143—162 Eskola J., Koski- Jännes A., Lamminluoto E., Saaranen A., Saastamoinen M. & Valtanen K. 2004. Tutkimusmenetelmällisiä reflektioita. Kuopio: Kuopio University Press.

Schmitt, F. & Piha, J. 2008. Perheterapia-lehti. 2/08. 24. vuosikerta. Suomen mielen-terveysseura.

Sijaishuollon asiakasneuvottelu tarina

Kuvittele, että lapsen asiakasneuvotteluun kokoontuessanne (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, vanhemmat, sijaisvanhemmat ja mahdollinen lapsen edunvalvoja) toteatte toimintanne ja keskinäisen yhteistyönne lapsen vanhemmuuden toteuttajina palvelevan erinomaisesti lapsen etua. Kuinka olette toimineet ja miten olette lapsen asioita hoitaneet? Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita pieni kertomus siitä miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut?

Kirjoittajalla on omakohtaista kokemusta:

Sijoitetun lapsen vanhemmuudesta Kyllä _____

Sijaiskasvattajana toimimisesta Kyllä _____

Edunvalvojana toimimisesta Kyllä _____

Lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä toimimisesta Kyllä _____

Sijaishuollon asiakasneuvottelu tarina

Kuvittele, että lapsen asiakasneuvotteluun kokoontuessanne (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, vanhemmat, sijaisvanhemmat ja mahdollinen lapsen edunvalvoja) toteatte toimintanne ja keskinäisen yhteistyönne lapsen vanhemmuuden toteuttajina olevan lapsen edun mukainen. Kuinka olette toimineet ja miten olette lapsen asioita hoitaneet? Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita pieni kertomus siitä miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut?

Kirjoittajalla on omakohtaista kokemusta:

Sijoitetun lapsen vanhemmuudesta Kyllä _____

Sijaiskasvattajana toimimisesta Kyllä _____

Sijaisvanhempaja toimimisesta Kyllä _____

Edunvalvojana toimimisesta Kyllä _____

Lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä toimimisesta Kyllä _____

Lastensuojelun asiakasneuvottelusta, jossain muussa roolissa. Missä? _____

Sijaishuollon asiakasneuvottelu tarina

Kuvittele, että lapsen asiakasneuvotteluun kokoontuessanne (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, vanhemmat, sijaishemmot ja mahdollinen lapsen edunvalvoja) toteatte toimintanne ja keskinäisen yhteistyönne lapsen vanhemmuuden toteuttajina olevan vaaraksi lapsen edun toteutumiseksi. Kuinka olette toimineet ja miten olette lapsen asioita hoitaneet? Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita pieni kertomus siitä miten kaikki on sujunut ja mitä on tapahtunut?

Kirjoittajalla on omakohtaista kokemusta:

Sijoitetun lapsen vanhemmuudesta Kyllä _____

Sijaiskasvattajana toimimisesta Kyllä _____

Sijaishempäjä toimimisesta Kyllä _____

Edunvalvojana toimimisesta Kyllä _____

Lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä toimimisesta Kyllä _____

Lastensuojelun asiakasneuvottelusta, jossain muussa roolissa. Missä? _____